

GYISM MOBILITÁS

ROMA IFJÚSÁGI SZERVEZETEK MAGYARORSZÁGON

**KISS PASZKÁL
KOVÁCS SZILVIA
MÁDER MIKLÓS**

2004

AZ EREDMÉNYEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA

Mind taglétszámát, mind az alapítás körülményeit tekintve a roma ifjúsági egyesületek hasonló jellemzőkkel bírnak, mint a korábbi kutatások adatai alapján a magyar ifjúsági egyesületek általában. Tevékenységükre azonban nem csupán a kisebbségi kultúra ápolása, hanem nagyon hangsúlyosan az esélyteremtés és a hátrányos szociális helyzet javítása jellemző. Mind az alapításukban, mind a forrásaikban erős kapcsolat fűzi a roma ifjúsági szervezeteket a helyi önkormányzathoz ill. kisebbségi önkormányzathoz. Anyagi erőforrásaik, akár a rendelkezésükre álló pénzeszközöket, akár az infrastruktúrát tekintve, nagyon szerény, majd felük egy (bérelt) irodával ill. telefonnal sem rendelkezik. A internet használata nem jellemző. A tagokkal és a célcsoportokkal leggyakoribb a személyes kapcsolattartás, és a szervezetek többsége kis taglétszámú, lokális szerveződés. A szervezetek tagjai között összességében nagy a nem romák aránya. A szervezetek nagy része tehát nem roma fiatalokat tömörítő ifjúsági szervezet, hanem olyan szervezet melynek tevékenységi köre, céljai, programjai mutatnak a roma fiatalok irányába.

1. A vizsgált szervezetek leggyakrabban a cigány kultúra ápolását, a kisebbségvédelmet említik tevékenységei körükként. Emellett a különböző szociális jellegű célok (pl. családsegítés, munkanélküliség, rászorultak segítése) és érdekképviselő szerepel a gyakran említett tevékenységek között.
2. A szervezetek tagságában viszonylag nagy a nem roma („magyar”) tagok aránya. A szervezetekre általában a kis taglétszám jellemző, a felüknek 45 fő alatti a tagja van, bár egyes szervezetek különösen nagy taglétszámmal rendelkeznek. A szervezetekben leggyakrabban néhány fő véget napi munkát.
3. A szervezetek leggyakrabban társadalmi eseményeken jelennek meg a nyilvánosság előtt, amit a nyomtatott és az elektronikus sajtóban való megjelenés követ. Ha van meghatározott célcsoportja az egyesületnek, a kapcsolattartás itt is túlnyomórészt személyes kapcsolatra épít.
4. Leggyakrabban az önerőt és az önkormányzati támogatásokat jelölték meg a válaszadók, mint a szervezet legfontosabb forrásait. A szervezetek viszonylag kis költségvetéssel rendelkeznek, háromnegyedük éves költségvetése nem haladja meg az 1,3 millió forintot. Ennél is fontosabb megjegyezni, hogy a szervezetek több mint felének egyáltalán nincsen pénzeszköze a gazdálkodáshoz. A bevételek leggyakoribb forrásai az önkormányzati, vagy központi kormányzati, közalapítványi pályázatok. Magán alapítványok, saját gazdasági tevékenység és adomány már sokkal ritkábban forrása a működésnek. A támogatásokról leggyakrabban személyes kapcsolatokon keresztül szereznek az egyesület vezetői tudomást, amit az újságok, egyéb hirdetések, internet követ.
5. Az infrastrukturális feltételeket tekintve, leginkább a (bérelt) irodájuk, telefonjuk és számítógépük van leginkább a szervezeteknek (kb. felüknek), míg internetelésük és faxuk sokkal kisebb arányban van.

KUTATÁSI CÉLOK

A kutatásnak kettős célja van. Egyrészt minél teljesebb körben számba vesszük a roma ifjúsági szervezeteket, alapvető jellemzőik szerint egy adatbázisba rendezve azokat. Másrészt szervezetszociológiai –pszichológiai kiindulópontból elemezzük e szervezeteket, leírva működési jellemzőiket, tagságukat, szervezeti kultúrájukat és szervezeti kapcsolataikat. A szervezet működésében külön figyelmet fordítunk a vezetők személyiségére, személyes élettörténetükre, céljaikra, vezetői eszközeikre. A kutatás eredményeként egy adatbázist létrehozásának is megteremtődnek a feltételei, mely a lehető legteljesebb körben tartalmazhatja a különböző roma ifjúsági szervezeteket, ezek alapvető adatait. Ez az adatbázis nagy valószínűséggel hasznosítható lesz a szférában, az intézményi együttműködésben és a közigazgatásban is. A társadalomtudományi kutatás során pedig elemezhetővé válnak a roma ifjúsági szervezetek sajátosságai, a kisebbségi létből eredők éppen úgy, mint az ifjúsági korosztályt jellemzők. Ezek az eredmények segíthetik a szervezetek jelentőségének pontosabb megismerését, hozzá járulhatnak a szervezetekkel kapcsolatos döntések megalapozásához.

A kutatásunk két szakaszból állt. Elsőként a félig strukturált interjú kvalitatív eszközeivel kívántuk feltárni azokat a pontokat, melyeken a roma ifjúsági célú szervezetek működése áll. Kíváncsiak voltunk arra, hogy miben hasonlítanak, miben különböznek a roma ifjúsági szervezetek a többi magyarországi ifjúsági szervezetekhez képest. Ugyanakkor az egyes adatok közötti összefüggéseket is igyekeztünk feltárni, valamint a roma ifjúság sajátos élethelyzetének hatásait nyomon követni a válaszokban. Az interjúzó technika lehetőséget nyújtott a vezetők személyiségképének, motivációinak, céljainak árnyaltabb meghatározására.

A kvantitatív, kérdőíves kutatási szakaszban igyekeztünk a korábbi kutatásokkal többé-kevésbé összevethető, viszonylag pontosan számszerűsíthető képet kapni a roma ifjúsági szervezetekről. Ebben a kutatási fázisban szándékaink szerint megkerestük az összes ifjúsági célú roma szervezetet, melynek az elérhetősége a Központi Statisztikai Hivatal, illetve más hivatalos szervek adatbázisaiban megtalálható. Az adatfelvétel során teljes körű lekérdezésre törekedtünk. Az elemzésekben a kvalitatív kutatás nem reprezentatív mintája alapján megfogalmazott következtetések szélesebb körű ellenőrzését tűztük célul. A zárt kérdések egységes válaszkategóriái azt a lehetőséget is kínálták, hogy az egyes szervezeteket egymással jobban össze lehessen vetni, a közös jellemzőiket és az egymástól való különbségeket arányaiban is meg lehessen vizsgálni.

KORÁBBI KUTATÁSOK, KUTATÁSI FÁZISOK TAPASZTALATAI

Kutatásunk épít egy az Ifjúsági és Sportminisztérium által végzett korábbi ifjúsági szervezetkutatásra, melyet általában a magyarországi ifjúsági szervezetek körében végeztek 1999-ben. A jelen kutatásunk empirikus szakaszait, a 2002. januárjában végzett kvalitatív interjúzó és a és a 2003. decemberében végzett kvantitatív kérdőíves kutatásunkat előkészítéséül romakutató szakértőktől kértünk a korábbi kutatási eredményeket és legfontosabb problémákat bemutató tanulmányokat. Az alábbiakban a kvantitatív kérdőíves kutatási szakasz előzményeként összefoglaljuk a korábbi tapasztalatokat.

Általános ifjúságkutatás

Az Ifjúsági és Sportminisztérium megbízásából a Doktoranduszok Országos Szövetsége és a Jelenkor Társadalomkutató Műhely 1999-ben kérdőíves felmérést végzett a magyarországi ifjúsági szervezetek körében. A vizsgálat önkitöltős adatfelvételen alapuló, standard kérdőíves felmérés volt 627 szervezetet magában foglaló országos mintán. A becsült populáció (a jelenleg működő, ifjúsági célú, társas nonprofit szervezetek): kb. 1 500. A mintába bekerült szervezetek régió, településtípus, tevékenységi kör és taglétszám szerint jó közelítéssel reprezentálták a hazai ifjúsági szervezeteket.

A vizsgálat legfontosabb eredményei néhány pontban:

1. A hazai ifjúsági szervezetek nagy többsége egyszerű szerveződésű közösség, ahol általában nincsenek **alap- vagy tagszervezetek**, jöllehet ezek aránya (21.1%) némileg meghaladja előzetes várakozásainkat.
2. Az egész non-profit szférához hasonlóan az ifjúsági szervezetek esetében is az **1989. évi egyesülési törvényt** közvetlenül követő egy-két éves időszakban alakult a legtöbb egyesület, kör, klub, érdekképviselő. Az utóbbi tíz évben egyre inkább megnőtt a csak néhány tíz főt tömörítő ifjúsági szervezetek száma.
3. A vizsgálatba bevont szervezetek jelentős hányada (35.1%) kifejezetten csak **sporttevékenységet** folytat. Közöttük találhatjuk nagyszámban a különböző diáksportköröket.
4. A válaszadók jelentős része a legkülönbözőbb információs csatornákat használja fel annak érdekében, hogy tevékenységéről információkat juttasson el a **nyilvánosság** számára. Ezenkívül a szervezetek közel fele (45.1%) nyújt a tagokon kívül mások számára is **szolgáltatásokat**: az ilyen irányultságú csoportok aránya a kilencvenes években létrejövő egyesületek, érdekképviselőek, klubok körében folyamatos növekedést mutat. A szervezetek egy nem jelentéktelen hányada (17%) viszont nemhogy szolgáltatásokat nem nyújt a közvetlen vagy tágabb környezet számára, de még csak nem is törekszik semmilyen formában arra, hogy hírt adjon saját tevékenységéről.
5. A többi szervezettel, alapítvánnyal való **kapcsolattartás** terén a fentiekhez hasonló arányban találkozunk aktív, illetve passzív csoportokkal. Feltűnő viszont, hogy **kistérségi szervezettel és alapítvánnyal** milyen kis arányban (15.7%) tartanak

kapcsolatot az ifjúsági szervezetek – valószínűleg részben azért, mivel az ilyen típusú non-profit szerveződések száma és hatékonysága eleve igen alacsony.

6. Az ifjúsági szervezetek **taglétszámának** megoszlása igen egyenletes képet mutat: hasonló arányban találunk közöttük 50 fős vagy annál kevesebb, 51-200 fős, 201-500 fős és 500 fősnél nagyobb csoportokat. A kérdőívet kitöltő képviselők szerint az elkövetkező évben a szervezetek közel egyharmadánál növekedés, valamivel több mint egytizedénél pedig csökkenés fog bekövetkezni a taglétszám vonatkozásában. A tagság több mint háromnegyed része diák, ám a vezetők között már csak alig több mint a fele.
7. A mintába bekerült szervezetek közel felében van helyi szinten ismert közéleti személyiség, ami ezen csoportok **társadalmi beágyazottsága és érdekérvényesítő képessége** szempontjából fontos. Nem kevés azoknak az ifjúsági szervezeteknek az aránya (16 %) sem, amelyek országos szinten is elismert közéleti személyiséget tudhatnak soraikban. Igen magasnak mondható az ifjúsági szervezeteket önkéntes formában segítő személyek száma is.
8. Viszonylag alacsony azoknak az ifjúsági szervezeteknek az aránya (23.9%), ahol a **szervezeti működést** a formális szabályok mindenkor pontos betartása jellemzi. A vizsgálat ugyan a szervezeti konfliktusokról, típusaikról, előfordulásaik gyakoriságáról részletes adatokkal nem szolgált, de a kapott válaszok alapján úgy tűnik, hogy a költségvetési kérdésekből és a tagok, illetve vezetők vállalt feladatainak nem megfelelő ellátásából, illetve a diáksportkörök esetén a szervezeti autonómia problémáiból fakad a legtöbb nézeteltérés.
9. A szervezetek döntő többsége a **törvények** adta lehetőségeken belül tevékenykedik, és általában egyáltalán nem volt még olyan típusú konfliktusuk senkivel, aminek eredményeképpen bírósághoz fordult volna valamelyik fél.
10. Az ifjúsági szervezetek több mint kétötödében a **vezetők** között már jelentős személycserék történtek a néhány éves működés alatt. A kistelepüléseken tevékenykedő egyesületek körében – többek között az átláthatóbb társadalmi viszonyok és a közvetlenebb kinevezési gyakorlat következtében – jóval ritkábban fordultak elő jelentős változások a vezető testületekben, az elnöki posztokon. A vezetők (a vezetőség tagjai) közül 57% férfi, 43% nő, a vezetők életkorának megoszlására jellemző, hogy legnagyobb a 19-24 évesek (23%) aránya, ám hasonlóan magas volt a 40 évesnél idősebb vezetők aránya (21%) a vezető testületekben. A vezetők több mint fele aktuálisan valamely oktatási intézmény nappali tagozatán tanul.
11. Az **ernyőszervezetek tagszervezeteinek** alig kétharmada nyilatkozott úgy, hogy a vezetők kinevezésekor teljes önállóságot élvezne, hiszen több mint egyharmaduk kisebb-nagyobb központi befolyásról számolt be.
12. A szervezetek **gazdálkodására** vonatkozó alapadatok tekintetében – előzetes hipotézisünkkel ellentétben – nem mutatkozott érdemi különbség az ifjúsági és a többi non-profit társas szervet között. Az átlagosan ötmillió forintot meghaladó éves bevétel azonban rendkívül különböző mértékben oszlik meg az egyes szervezetek között: jelentős részük néhány százezer, vagy még ennél is kisebb bevétellel gazdálkodhat, és egy szintén jelentős részük több milliós, olykor több tízmilliós bevételt tud felmutatni. A szervezetek bevételi forrásai jellemzően a helyi önkormányzati és országos állami pályázatok, támogatások, valamint a tagdíjbevétel. A kiadásaik között legjelentősebb a működési költségek aránya (39%), illetve az eszközbeszerzés (24%) és személyi kiadások (13%).

13. A vizsgálatba bekerült ifjúsági szervezeteknek csak egy kis része, kb. egytizede rendelkezik egy iroda működtetéséhez alapvetően szükséges **infrastrukturális és személyi feltételekkel**. Általában nincsen saját tulajdonú irodájuk, jellemzőbb, hogy ingyenes használatban bocsátanak rendelkezésükre helyiséget. Vezetékes telefonálási lehetősége 38%-uknak van, számítógép-használatra a harmadukat meghaladó (37%), fénymásolóra ennél valamivel kevesebb (31%) arányban van módjuk. A szervezetek általában nincsenek ellátva a hatékony működéshez szükséges eszközökkel.

A helyzetképet felvázoló tanulmányok tanulságai

Kutatásunk megalapozásaként a területet ismerő szakembereket (romológus pedagógus, kulturális antropológus) bízunk meg a témában végzett korábbi kutatások, szakmai tapasztalatok összegzésére. Arra kértük szakértőinket, hogy ezekben a helyzetképet felvázoló tanulmányokban összegezzék a cigány fiatalok alapvető szociológiai, kulturális jellemzőit, és megélt világának legfontosabb elemeit; a cigány fiatalok közéleti, kulturális aktivitásának eddig feltárt legfontosabb jellemzőit; a roma ifjúsági szervezetek legfontosabb sajátosságait; a roma ifjúsági szervezetekkel kapcsolatos korábbi kutatási tapasztalatokat; a kisebbségi létből eredő speciális körülményeket; a kulcsproblémákat, melyek köré a cigány fiatalokkal és a szervezeteikkel kapcsolatos kutatások csoportosíthatók.

A helyzetképek a kutatás alapvető előfeltevésével egybecsengően hangsúlyozták, hogy az ifjúsági szervezeteknek fontos szerepük van a cigány fiatalok társadalmi integrációjában és kulturális önazonosságuk megőrzésében. A roma közösség elvárásairól is számot adtak, melyek a fiatalokat biztatják, hogy hozzanak létre maguk között olyan szervezeteket, melyek az információcserét, a közösség megerősítését, a kulturális hagyományok ápolását, a közéleti jártasságok elsajátítását és a hatékonyabb érdekvédelmet teszik lehetővé. Ugyanakkor az 1999-es általános ifjúsági szervezetkutatás tapasztalatait is megerősítették, melyek szerint nehéz definiálni az ifjúsági szervezeteket általában, még inkább így van ez a roma ifjúsági szervezetek esetében. Feltehetjük a kérdést, hogy mitől roma egy ifjúsági szervezet, céljaitól, a tagság vagy a vezetés összetételétől-e. Azt sem könnyű meghatározni, hogy mitől ifjúsági egy civil szervezet, vajon megint csak a tagok összetétele, a vezető személye vagy a tevékenység definiálhatja ifjúságinak az adott szervezetet? Az általában is meglévő nehézségeket tovább fokozza, hogy a cigány fiatalok szocializációja eltérően zajlik a „magyar”-okétól, sokkal hamarabb teljes jogú tagjává válnak a felnőtt közösségnek. A legtöbb családban igen korán, 6-10 éves korukban, „szavuk van”, önállóságra nevelik őket, kamaszkorra erkölcsileg és emberileg már magukért felelnek, felnőttnek számítanak. Ebből is adódik, hogy kevés kimondottan ifjúsági roma szervezet van ma Magyarországon.

Nem könnyű azt sem meghatározni, hogy mit nevezhetünk „szervezetnek”. A kutatás során az önálló belső szabályok által formalizált, közös célok megvalósítása érdekében egyesült csoportokat választottuk, melyek formális szervezeti keretek (egyesület, egyesület tagozata) működnek. Ám felvetődik a kérdés, hogy az ifjúsági életben általában is, a cigány fiatalok esetében pedig kifejezetten hangsúlyos nem-formális, informális szerveződések is gyakran fontos szerepet töltenek be az egyén és a közösség életében. Sokszor meglévő oktatási, művelődési intézményhez kapcsolódnak ilyen csoportok, klub, szakkör, önképzőkör formájában. Az interjúk kivétel nélkül formális szervezetté alakult csoportok képviselőivel készültek, mely választást nem pusztán a megkérdezettek körének világosabb definiálása motiválta, de az is, hogy figyelembe kell vennünk a formális és informális csoportok közötti különbségeket. A jogi, gazdálkodási felelősséget is viselő csoportok sokszor eltérő célokat valósítanak meg, és mindenképpen más követelményeket támasztanak egy közösséggel

szemben, mint az informális érdeklődési, baráti csoportosulások. Azonban természetesen mindkét közösség-típusnak fontos eleme a mi-tudat, az azonosulás, illetve a saját élet megszervezése, a csoporton belüli szerepek, a sajátos szervezeti kultúra kialakulása.

A kutatás kiinduló helyzetképehez tartozik ugyanakkor, hogy a cigány fiatalok lehetőségei, társadalmi helyzete jelentősen eltér a „magyar” fiatalokétól. Ennek a gyakran elmaradással, hátránnyal jellemezhető helyzetnek legalább két fontos körülménye lehet a roma ifjúsági szervezetkutatásra. A cigány fiatalok sokkal hamarabb hagyják abba iskoláikat, mely megfosztja őket egy fontos, az ifjúsági közösségképződést, a civil szervezetek formálódását elősegítő közegtől. Ugyanakkor a korábban kezdett „felnőtt élet” meghatározó jellemzője a megélhetés nehézsége. Szinte legfontosabb cél az inaktivitásból, munkanélküliségből való kitörés, mely természetesen befolyásolja a közösségek alakulását és céljaikat is. Ebből kifolyólag legtöbbször nagyon fiatalon saját bőrükön érzik a környezetüket, családjukat sújtó nehézségeket, ha szervezetet alakítanak, a kulturális jellegű vállalkozások kivételével (hagyományőrzés, kulturális programok, táncházak, koncertek, táborok szervezése) leginkább jogvédelmi, gazdasági, válságkezelő illetve politikai és képző tevékenységet folytatnak, bár leggyakrabban ez az anyagi ellehetetlenülés miatt abbamarad, ha meg tud egyáltalán valósulni. A magyarországi civil szervezetekre általában is jellemző anyagi szűkösség és a külső támogatásoknak való kiszolgáltatottság, ilyen anyagi körülmények között hatványozottan jelentkezik.

Kulturális különbségek is vannak természetesen a roma fiatalok között, melyek nem pusztán a nagyon eltérő életkörülményekből, de a származási különbségekből is adódnak. Korábbi kutatások nem készültek a roma fiatalok életét illetve társadalmi csoportjaikat szervezettségüket felvázolandó. Nincs adatunk arra sem, hogy a különböző Magyarországon élő roma csoportokból (magyarul beszélő Romungrók, magyar cigányok vagy ahogy ők nevezik magukat *Muzsikások*, romani-t, cigány nyelvet beszélő *Oláh cigányok* és archaikus románt beszélő *Beások*) származó fiataloknak mennyire különböznek tanulmányaikkal kapcsolatos attitűdük, jövőképük illetve az ezekre alapozható szerveződési szokásaik. Mégis valamelyest támpontot adhatnak a csoportonként átörökölt különböző kulturális gyakorlatok és értékrendszer, melyet a szakirodalom, ha szűken is, de tárgyal. A magyar cigányok esetében a tanulás, az iskolázottság, a nem-roma értékrendszer és életvitel elsajátítása, a kiemelkedés, a cigányság elhagyásának legfontosabb és leghatásosabb eszközének volt/van tekintve, ezért gyermekeiket a nem-roma ifjúsági csoportokba (ministrálni, hittanra, zenét tanulni, énekkarba, edzésre, klubfoglalkozásokra, úttörő csoportokba, tanulmányi versenyekre stb.) elengedték. Az oláh és beás cigány gyerekek, főleg vidéken, kevésbé kapcsolódtak be a nem-cigány gyerekek szervezeti életébe, ahogy szüleik is a „magyar” (nem-roma) társadalmat és a más cigány csoportokat, tradícióik következtében távolságtartással kezelték. Saját (többszörre hagyományőrző) klubjaik voltak, korán bevonták őket a felnőttek tevékenységébe, ráadásul lakóhelyi elzártságuk és a többségi társadalom kirekesztő magatartása is nehezítette részvételüket a velük hasonló korúak csoportosulásaiban.

Bár kevés a cigány fiatalokkal kapcsolatos tényadatunk, a „romaügy” társadalmi jelentősége miatt sok program alakult a különböző módokon megvalósított esélyteremtésre, a magyar társadalomba történő minél kiegyensúlyozottabb integráció elősegítésére, mely a saját hagyományok és identitás megőrzésén alapul. E programok természetesen a cigány fiatalokat és a roma ifjúsági szervezeteket is támogatják. Az adott helyzetben azonban nagy a kockázata annak, hogy nem valódi közösségi célok megvalósítására, hanem különböző anyagi, közéleti befolyásszerzésre alakult „fantom” szervezetek jelentős számban jelennek meg, nehezen elválasztható módon az igazán működő egyesületektől.

A mai 14-25 éveseket sokan tekintik egy reménybeli roma középosztály letéteményeseinek. A társadalmi felelősségének, jogainak és kötelességeinek tudatában lévő, a különböző

társadalmi intézményekkel partneri viszonyba kerülő, a meglévő, ám sokszor nehezen elérhető lehetőségeket kiaknázni tudó „polgár” szocializációjában fontos szerepet játszanak az önszerveződő civil szervezetek is. Ám a cigány fiatalok ma számos gazdasági, társadalmi hátránnyal indulnak el ezen az úton. Ezt a jelenséget a társadalomkutatások eddig kevésbé tártak fel. A roma ifjúságról, ifjúsági szerveződésekéről eddig végzett kutatások száma csekély.

A kvalitatív első kutatási szakasz eredményei

A roma ifjúsági célú egyesületek vezetői körében végzett kvalitatív vizsgálat (Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 2002) tanúsága szerint, e szervezetek célja döntő többségben a tanulmányi esélyteremtés és a kulturális hagyományok megőrzése, ápolása. Jelentős egyesületi cél mindemellett a munkalehetőségek biztosítása is. A többségi ifjúsági egyesületekhez képest viszont feltűnően alacsony a sportegyesületek aránya. Megjelennek a kiválasztott szervezetek között a kifejezetten érdekvédelmi, közéleti célokat maguk elé tűző egyesületek is, az előzőekhez képest kisebb számban.

A roma ifjúsági szervezetek kutatásában e szervezetek alapvető jellemzőit kívántuk megismerni: tevékenységi körüket, szervezeti kultúrájukat (céljaikat, értékeiket, szervezeti stratégiájukat), tagságukat, kapcsolatukat más szervezetekkel, intézményekkel, pénzügyi lehetőségeiket, költségvetésüket, a vezetők kiválasztását. A feltáró kvalitatív szakaszban összesen 18 roma ifjúsági szervezet vezetőjével készült interjú. A megkérdezett szervezeteket a Központi Statisztikai Hivatal Non-profit szervezeteket tartalmazó adatbázisa alapján, azt a különböző forrásokkal kiegészített listából választottuk ki véletlenszerűen, a közigazgatási régiók és a különböző településtípusok lehető legteljesebb mértékű leképezésével. A célcsoport definiálása az ifjúsági szervezetek korábbi általános felméréséhez hasonlóan, komoly nehézségekbe ütközött a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján. Erre a problémára azt a megoldást választottuk, hogy maguk megkeresett szervezeteket kérdeztük meg egy telefonos szűrőkérdéssel, hogy fő tevékenységükben roma és ifjúsági szervezetek-e. Ezen önbesorolások alapján tekintettünk egy szervezetet a kutatás célcsoportjába tartozónak. Az interjúk strukturáltak voltak, igyekeztünk a területen jártas kérdezőbiztosokat találni, akiknek lehetőleg romológiai, ifjúsági szervezetekkel kapcsolatos korábbi tapasztalataik vannak. Az interjúk, az ISM felkérésére végzett 1999-es ifjúsági szervezetkutatás eredményeiből kiindulva, az alábbi kérdésköröket tartalmazták:

Szervezet tevékenysége, programjai, céljai, sikereik, kudarcaik (mitől ifjúsági?);

A szervezet létrejötte, megalakulása, terveik;

Szervezeti működés, szabályok, vezetőség, döntések

Tagság, létszáma, aktivitása, kommunikáció, személyes kapcsolatok;

Szervezeti gazdálkodás, bevételek, kiadások, pályázatok;

Kapcsolat más szervezetekkel, nyilvános fórumok használata;

Vezető bemutatkozik, hány éves, tanulmányai, mivel foglalkozott, származása, megválasztása.

A roma szervezetek sajátos problémái mellett, hangsúlyt fektettünk a szervezet belső légkörének, kultúrájának és a vezető személyének megismerésére az interjúk során.

Az interjúk 2002. januárjában készültek.

A roma ifjúsági szervezetek céljaikban döntő többségben a tanulmányi esélyteremtés és a kulturális hagyományok megőrzése, ápolása szerepel elsődlegesen megemlítt célként. A továbbtanulási esélyteremtés sokféle formát ölthet, lehetnek felzárkóztató tanfolyamok, ösztöndíjprogramok, általában az otthoni környezet által nyújtani nem tudott körülmények (pl. számítógép, könyvtár, szakértő segítség) kipótlását jelentik. A fő, vagy mondhatni tömeges céljuk ezeknek az egyesületeknek a gyerekek tanulmányainak segítése az általános iskolában, és a középiskolai továbbtanulási arányok növelése. Ám sokszor megjelenik a felsőfokú tanulmányok elősegítése vagy másik végletként az általános iskolába készülő gyerekeknél a kisegítő iskolákat elkerülendő óvodáskori előkészítő. Ezek az egyesületek csak a legkritább esetben tekinthetők önsegítőnek, általában cigány vagy nem-cigány felnőttek által szervezett közösségek, melyek sokszor intézményekhez (pl. kisebbségi önkormányzat, iskola) kötődnek.

A kulturális hagyományörzés tipikus formája, mikor egy korábban is jól működő művészeti csoport vagy klub választja a formálisabb szervezeti működést. Ennek rövidtávú célja, hogy a csoport korábbi tevékenységéhez pályázati támogatást tudjon szerezni. Hosszabb távon azonban az is megfigyelhető, hogy ezek az egyesületté alakulások, öngerjesztő módon, a korábbi tevékenység kiszélesítését is magukkal hozhatják. Így válik egy színvonalas tánccsoportot támogató egyesület országos és nemzetközi hagyományörző fesztiválok megálmodójává és megvalósítójává.

Jelentős egyesületi cél mindemellett a munkalehetőségek biztosítása is. Ez különösen is a cigány fiatalok hátrányos társadalmi helyzetéből, a munkalehetőségek hiányából származhat. A megkérdezett szervezetek közül több is kifejezetten gazdasági tevékenység beindítását célozza, mely a tagoknak a különböző pályázatok kihasználásával azonnali munkalehetőséget biztosít, közösen szervezett munkával és gazdálkodással (általában mezőgazdasági termelésben), sokszor közösen megművelt, birtokolt földdel, mezőgazdasági eszközökkel. Ezek az egyesületek nem nevezhetők klasszikus értelemben vett civil szervezeteknek, ha az alaptevékenység gazdasági jellegét nézzük. Valószínűleg a támogatások elnyerése és az adminisztrációs terhek, valamint a kedvező (egyszerű) gazdálkodási feltételek miatt választott „kényszer egyesületről” lehet szó, abban az értelemben, hogy nem a klasszikus non-profit egyesületi célok indítják el a szervezetalakítást. Így első pillanatban a gazdasági tevékenység mellett megjelölt kulturális, szabadidős célok pusztán formai kelléknek tűnhetnek az egyesületi bejegyzéshez.

Az egyesületek két-három éves működése még nem teszi azonban lehetővé annak elbírálását, hogy lesznek-e ezekből a szervezetekből a roma kultúrát ápoló, az esélyteremtést, társadalmi integrációt elősegítő civil szerveződések. Vagy mindez csak a vezetők fejében meglévő ábránd marad. Mindenesetre az biztos, hogy nagyon határozott ilyen irányú tervekről számoltak be a szervezetek képviselői, még ha egyelőre a figyelmük középpontjában a termelés megszervezése áll. Sőt, apró jelek mutattak arra, hogy az egyesület mintegy automatikusan, magától válik a falubeli, települési cigány fiatalok szimbolikus megjelenítőjévé is. Sokszor roma közösségi rendezvényeket szervez (pl. roma napok) a kisebbségi önkormányzattal, vagy a különböző helyi rendezvényeken (pl. falunapok) csapatot állít. Máskor védnökséget vállal (anyagi támogatást is nyújt) helyi roma kulturális csoportok, sportszervezetek működése felett. A régebben működő hasonló „vállalkozások” közül vannak olyanok is, amelyek egészen kiterjedt módon segítik a tanulást (iskolabuszoztatással) a szórakozást (pl. kétheti „kakaó diszkók” rendezésével) és a kulturális hagyományörzést (pl. művészeti egyesületek támogatásával).

Megjelennek még a kifejezetten érdekvédelmi, közéleti célokat maguk elé tűző egyesületek, az előzőekhez képest kisebb számban. Jellemzően ezen szervezetek vezetői között a kisebbségi politikában a rendszerváltás óta, vagy az előtt is szerepet játszó személyiségek állnak. Általában kötődnek ezek az egyesületek meglévő önkormányzati, kisebbségi

önkormányzati, politikai intézményrendszerhez. Tevékenységük általában kevésbé fókuszált, megjelenik benne a gyermekek üdültetése, a klubok szervezése, együtt a politikai fórumok rendezésével, a cigányság képviselésével. Ezek az egyesületek jól párhuzamba állíthatók az ifjúsági szervezetek között a pártok ifjúsági szervezeteivel. Az általunk megkérdezett szervezeteket azonban (a más célúakhoz hasonlóan) nem fiatalok vezetik, inkább csak érdekükben működő egyesületekről van szó. Politikai, érdekvédelmi tevékenységükben nem jelenik meg hangsúlyosan a fiatal romák érdekképviselője. Az esélyteremtő szervezetek is végeznek ugyanakkor jelentős érdekvédelmi, érdekegyeztetési munkát, elsősorban a saját működési területükön (pl. óvodák, iskolák). Talán a politikai érdekérvényesítést és mindenképpen a közéleti tájékozódást segíti, hogy a legtöbb egyesület rendszeresen hív meg külső szakembereket táboraiba, tanfolyamaira, akik a roma kultúra megőrzésének fontossága mellett, a társadalmi önmegfogalmazás, érték- és érdekkifejezés módjaiban is segítenek eligazodni.

A szervezeti célok és tevékenység tekintetében nem lehet kifejezett különbségeket találni az egyes régiók vagy településtípusok között. Bár az elsődlegesen mezőgazdasági munkára alakult foglalkoztatást célul tűző egyesületek természetesen inkább falvakban vannak, ugyanakkor a kulturális hagyományörzés, tanulmányi esélyteremtés és érdekvédelem megjelenik minden településtípusban egyaránt. Nem ritka, hogy országos szintű szervezetet vagy nemzetközi fesztiválokat falusi egyesületek hozzanak létre és működtessenek sikeresen.

Az 1999-es ifjúsági szervezetkutatás adataihoz képest lényeges eltérés két ponton jelentkezik. Az egyikről, a foglalkoztatást célul tűző egyesületek jelentőségéről már esett szó, a másik a kifejezetten sportegyesületek hiánya. Ennek magyarázatául szolgálhat, hogy talán éppen ezen a területen a legnyitottabbak a nem-roma civil szervezetek, ugyanakkor költséges és helyben sokszor nem található infrastruktúrát igényelnek.

A legtöbb megkérdezett roma ifjúsági szervezetről elmondható, hogy lokális jellegű, sokszor települési vagy megyei szintű célokat tűz ki. Megtalálhatunk befelé, a tagok felé forduló egyesületeket (elsősorban a foglalkoztatásiak), ám jellemzően itt is megfigyelhető, hogy ha nem is magának az alaptevékenységnek, de az egyesületnek magának kifele, a romaközösség és a település egésze irányában mutatnak céljai, megfigyelhető tevékenysége.

Jellemző az egyes szervezetekre, hogy milyen sikerekről, kudarcokról számolnak be. Ez nem csupán a tevékenységük fókuszát mutatja be, de ugyanakkor a vezetők, ill. a szervezet egészének értékeit, motivációit, hagyományait. A szervezeti kultúra megismeréséhez nyújtva adalékot, hiszen ezeket a sikereket valószínűleg nem csupán az interjú készítőnek mesélik el, valami hasonlóval kell bemutatniuk, népszerűsíteniük egyesületüket a roma közösségben is.

Az egyes sikerek az adott egyesület céljaihoz, tevékenységeihez is szorosan kötődnek, ezért ebbe is bepillantást nyerhetünk a képviselők megfogalmazásában. Többen örömmel számoltak be a tanfolyamaik, előadássorozataik sikeréről:

„...meghívtunk több neves egyetemi professzort, hogy tartsanak előadást a cigányok eredetéről, bevándorlásukról, kulturájukról. [...] nemcsak fiatalok, hanem idősebbek is eljöttek ezekre az előadásokra.”

„...volt egy-két olyan gyerek a fiatakorúak közül, akikről tudtuk, hogy aktívan drogos, tehát függő. És hát most visszaigazolta nekünk az élet azt, hogy ebből [...] jó páran úgy néz ki, hogy leszoktak a drogról, és nagyon-nagyon örülünk neki, tehát hogy látjuk azt, hogy tanul, nem az utcán van, hanem elmegy – mit tudom én –, próbál tanulni, dolgozni, és tényleg ez egy nagyon jó dolog így visszajelzésnek, hogy azért a gyerekek a tanfolyam után, a tanfolyam hatására nem tudni, de nem kábítószereznek.”

A tanulmányi esélyteremtés számos egyesület céljai között szerepelt. Többféle formában próbáltak segíteni a rászoruló gyerekeken. Voltak, akik az általános iskola befejezésében tudtak segíteni:

„Be tudtunk indítani egy olyan tagozatot cigány fiatalok számára, hogy esti oktatásban elvégezzék a nyolc osztályt. Akik jártak mind kivétel nélkül elvégezte a tanfolyamot. Voltak olyanok is akik már továbbtanultak pl. kőművesnek, ácsnak, hentesnek stb.”

Mások az általuk közvetített ösztöndíjprogramok sikereit vették örömmel számba:

„A városban, meg egyáltalán a megyében, - hogy a szakmunkásképzők voltak a többségben. Ez a trend megváltozott. Elment abba az irányba, hogy a Szakközép illetve a felsőfokú oktatási rendszerben tanuló cigánygyerekekből hogy több van. [...] Van orvosunk, van mérnökünk, pedagógusunk, operaénekesünk, zeneművészeti szakot végzett cigány fiatalunk. Tehát vannak eredményeink ebben a vonatkozásban.”

De a szokványosnak mondható, általános megoldások mellett mindig születnek egyéni kezdeményezések, amik az adott, helyi igényeket próbálják meg kielégíteni, legyen az speciális érdeklődés, vagy hátrányos helyzet:

„Most együtt működünk a Rajkó zenekarral. Szeretnénk itt zeneiskolát alapítani szeptembertől. Lenne igény rá, csak az anyagi támogatás...”

„...mindennap hordjuk be a gyerekeket be az iskolába, nemcsak a tanyáról, hanem összeszedjük majdnem az összes roma gyerekeket, akik ilyen szociálisan hátrányos, meg hányatott sorsú gyermekek, és behozzuk őket.”

A civil szervezetek sikerét persze nem pusztán a megvalósult programok eseményeiben, de a kigondolt, előkészített és sikerre vitt pályázati munkában mérhetjük kívülállóként is, és ez a szervezet tagjainak nem csupán elvont külső elismerést, de működés feltételeit is jelenti:

„Hát ez a látványosabb, mivel ez egy nagyon fiatal szervezet, ugye. Mindössze még három éves sincsen, és hogy első próbálkozásra egy ekkora hatalmas összeget sikerült elérni, megpályázni, ez az ami azt lehet mondani, hogy ez egy sikertörténet.”

„ez a Phare pályázat nagyon nagy sikertörténetet jelenthetne. Itt az Egyesületnek három-négy embere találta ki az Ifjúsági Házzal való konzorciumot.”

A roma ifjúságért dolgozó szervezetek esetében különösen is jellemző foglalkoztatási célok és tevékenység is hordoz a szervezők számára sok örömet:

„Most létrehoztunk egy olyan programot, hogy 40 roma fiatal, öreg, középkorú Újváron 8 órát tanul és 4 órát dolgozik, ezért megkapják az 50.000 Ft-os minimálbért”

„Hát az volt a leglátványosabb az biztos, mikor kiástuk a burgonyát és a babot és akkor mindenki vitte haza nagy örömmel, hogy neki mennyi termett. Mondom volt akinek volt 35 zsákkal, volt akinek volt 50 zsákkal... no lehet, hogy nem rázta meg annyira, mint a másik, ezt zárójelbe teszem, már csak azér is, hogy húzza a másikat, hogy... [...] Tehát az volt itten a szervezetnek a legnagyobb élmény, mikor a megtermelt árut kiszedtük és látta mindenki, hogy borzasztó sok van belőle. Ugye nem kézzel ástuk hanem kombájn ásta, a traktor meg IFA a nem győzött forgolódni, annyi krumpli volt, [...] leöntözték az udvarra és akkor végig volt krumplival, jött a sok nép, "Juj de szép krumplitok van!" így örültek és akkor így osztályoztuk, hogy ez az étkező, ez az ültetni való. „

Vannak olyan vezetők, akik ugyanakkor az egyesületük és a roma közösség képviselőjében elért személyes eredményeket, az érdekegyeztetés kisebb-nagyobb sikereit emelik ki sikerként vagy inkább kudarcként:

„Hát az az amikor 1993-ban a Magyarországi Roma Parlament elnöke, aki akkor ... volt, aki küldött egy meghívót, a magyarországi cigányság kiállítás lesz a Néprajzi Múzeumban és meghívtak. [...] és előtte én előtte írtam egy levelet a Köztársasági Elnök Úrnak, egyrészt névnapja alkalmából, másrészt pedig [a falu] életéről adtam tájékoztatást.”

„Kérem szépen elmentünk 2000 decemberében vagy novemberben Devecserbe, hogy előadást tartunk a cigánysággal, beszélgetünk, szintén a fiatalokat vártuk oda.

Meghirdettük, szórólap, mit tudom én, micsoda. Vártunk, vártunk, aztán a végén „én, a Gyula meg az Ottó, a Tóth Ottó”, majdnem ez így nézett ki, mint a humorban is van. A végén összejöttek öt-hat cigány a hétszázvalahány családból. Szóval ez is kudarc, de nekünk eredmény, mert ott voltunk.”

Nem maradhatnak el a civil szervezetek életéből a kulturális sikerek sem:

„Az egyesület 1994-ben rendezte meg az első Nemzetközi Cigánytánc Fesztivált, ami hatalmas siker volt [...] csinálunk egy országos fesztivált is. Ezt azért kell tudni, mert Magyarországon minden kisebbségnek van fesztiválrendszere, csak a cigányoknak nincs.”

„Hát például létrehoztunk egy zenekart, [...] És olyannyira sikeresen vitték, hogy már a Dáridóban is felléptek”

Végül, a világlátás, a táborozás nyújtotta, az erőfeszítéseket visszaigazoló sikerekről is beszámolnak az interjúalanyok. Az ilyen civil szervezetek által nyújtott, klasszikus „szolgáltatásnak” kiemeli a jelentőségét, hogy a cigány fiatalok számára alapvetően fontos tájékozódást, a világban való jobb eligazodást és a hosszú évekre megmaradó közösségi élményt mintegy magától értetődően nyújtja, együtt a tábor számára kitalált speciális programokkal:

„...a táborban mindent kidolgoztak nekik, hogy rugalmasak legyenek, mindenre megtanították őket ahhoz, hogy ami majd az életben kell nekik. Ebből a zöme, én úgy látom nagyon szépen kijön, tehát A mai napig emlegetik a táborokat pedig már családosoak.”

„Hát a sikereket meg emlegettük, hogy nekünk annál nagyobb siker nincs, hogy elvihetünk 20 vagy 40 gyereket, oda, abba a világba, ahol még életében nem volt, abból a közösségből ki – hát ez is a célunk.”

„Minden évben szoktunk 2-3 buszos kirándulást tartani [...] És hát ezek a gyermek- és ifjúsági hagyományőrző táborok, amik 10-12 naposak. Az egy elejthetetlen élmény, már hatodik alkalommal fogjuk most megrendezni. Úgy mondom, hogy volt olyan év, hogy kétszer is rendeztük meg. És az idén is nagyon várják ezek a gyerekek, mert tudni kell, hogy ezek a családok nem tudnak eljutni olyan helyre, ahol egy falást és strandot is kapnak, útiköltséget megtérítünk, szinte csak zsebpénz kell nekik.”

Látható, hogy a sikereket egyrészt az elért célok jelentik, de nagy szerepe van annak a személyes élménynek, amikor a tagok, vagy a programok résztvevői jól érzik magukat, olyan lehetőségeket kapnak, amihez másként nem jutnának. De ugyanakkor megjelennek az elismerés közvetettebb formái is, akár a mások csodálata, irigykedése nyújtotta „pozitív nyilvánosság” a bő termés bearatásakor, akár a pályázatokban a más intézményekkel való együttműködés eredményeként létrejövő „beágyazottság” szolgál az eddigi eredmények visszaigazolásául.

A kudarcokról is essen azért szó! Ezt is kérdeztük, válaszoltak is az interjúalanyok, bár érezhetően nehezebben. Több volt a kitérő válasz. Talán azért, mert az előtte megkérdezett sikerekben akartak még egy kicsit sütkérezni, akár azért mert az ilyen esetekre általában sem szívesen emlékezik az ember. Mindenesetre a felhozott kudarcok inkább akadályok voltak, amiket a külső környezet állított a szervezet elé. Elsősorban a pályázati sikertelenséget említették meg, vagy éppen azt, ha valamelyik állami vagy civil szervezettel meggyűlt a bajuk. Ám egy-két érzelmetelibb (talán épp a konfliktus közepén lévő) megnyilatkozástól eltekintve ezek nem domináltak a beszámolókat a nyilvánvaló működési nehézségek ellenére sem. Nem is lehetne könnyű vinni egy egyesület ügyeit az effajta optimizmus nélkül.

Az általunk megkérdezett 18 szervezet mindegyikét a 90-es években, tehát a rendszerváltás után alakították, a legrégebbek 1991-ben alakultak, míg volt 2000-ben alapított egyesület is. Általában úgy tűnik, hogy nem múlt el még a nagy szervezetalakítási láz, bár több szervezet beszámolt a megalakulás körülményei között arról, hogy többek között egy előbb megalakult ám kudarcba fulladt szervezet rossz emlékével is meg kellett küzdeniük. A rendszerváltás előtti időre nyúlik vissza egy-egy szervezetnek a nem-hivatalos, nem formális múltja, amelyek egy roma klubból vagy művészet (pl. tánc) csoportból alakultak át.

Általában nincsen különbség a korábban és a később alapított szervezetek tevékenységi köre között, bár mintha a foglalkoztatási célú egyesületek alapítása inkább a kilencvenes évek második felére lenne jellemző. Némi jele van annak, hogy a nagyobb településeken korábban alakultak e civil szervezetek, míg a kisebb településeken inkább a kilencvenes évek második felében. A különböző időpontokban alapított egyesületek taglétszámában sincsen jelentős különbség.

Egyik egyesület vezetője sem számol be a megalakuláskor jogi, adminisztratív nehézségekről, ami az egyesületalapítás körüli teendőkből való problémamentes eligazodást jelenti. Igaz ugyan, hogy számos interjúalany külső segítségről is említést tett a megalakulás környékén. A megkérdezett szervezetek között volt néhány ifjúsági tagozat, mely egy már bejegyzett egyesület keretei között jött létre, bizonyos szervezeti önállósággal (pl. saját vezető). Ezek esetében nyilvánvalóan rendelkezésre állt a külső segítség a formalitások elrendezésére. Más szervezetek egy-egy országos szervezet tagszervezetei. Itt sem voltak nyilvánvalóan magukra hagyva az egyesület alapítói.

Sok esetben az egyesületek valamilyen kapcsolatban vannak a helyi cigány kisebbségi önkormányzattal, és így áttételesen a „nagy” önkormányzat jegyzőjének szakmai segítségét is könnyebben ki tudják kérni. A jegyzők és a települési önkormányzati vezetők említése az interjúkban éppen ezt a személyes kapcsolatot bizonyítja.

Ugyanakkor az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat közreműködésére is sor került egyes szervezetek megalakulásánál. Sokszor éppen ők adták az ötletet is a megalakuláshoz, sőt szakértői segítséget is nyújtottak az egyesület alakuló ülésének levezetéséhez és a bejegyzéshez.

Egyes szervezetek esetében a tagok közötti együttműködésnek nyilvánvaló előzménye volt a formális megalakulás előtti időből. Volt olyan eset, ahol egy roma ifjúsági klub alakult át egyesületté, más esetben pedig egy meglévő cigány-magyar baráti társaság mellett alakult ki egy önálló roma egyesület. Természetesen volt arra is példa, hogy művészeti csoport alakult át egyesületté. Ahogyan arról már az előzőekben szó esett, ezek a csoportok általában a pályázatok és a formális kapcsolattartás lehetőségei miatt öltöttek egyesületi formát, miután a rendszerváltással erre mód nyílt. Egy részük azután további célokat tűzött ki, és az eredeti tevékenységet még tovább szélesítve fejlődött, míg más esetekben az látszik, hogy inkább a szervezeti személyi és tevékenységi kör beszűkülése történt meg a formális egyesületté alakulással, vagy teljes profilváltás történt például a közéleti szerepvállalás irányába.

A nehézségek közül legfontosabbak talán az anyagi gondok. Az 1999-es felmérés alapján általánosan is elmondhatjuk, hogy az ifjúsági szervezetek nem rendelkeznek a zavartalan működésükhöz szükséges anyagi, infrastrukturális feltételekkel. Mindez a roma ifjúsági szervezetekre még inkább igaz. A tagok még kevésbé képesek a szervezeti működés költségeit maguk fedezni, a tagdíjak általában nagyon alacsonyok, és sokszor még így is gondot jelent a befizetésük. Teljes mértékben ki vannak tehát az egyesületek a külső forrásoknak szolgáltatva, ami a pályázatok és támogatási kérelmek sikertelensége esetén sok nehézséget okoz.

Összefüggésben ezzel, megfigyelhető, hogy a programfinanszírozás vagy az egyéb külső támogatások ciklikussága, hirtelen változásai is megviselik a külső segítségre igencsak rászoruló egyesületeket. A külső kapcsolatok közül kiemelkedően fontos a helyi települési önkormányzattal való viszony.

Alapvetően tájékozott volt minden interjúalany az egyesületek működésének szervezeti feltételeiről. Mindenki több-kevesebb rendszerességgel (minden félévben – igény szerint) tartott taggyűlésekről adott számot, melyekről jegyzőkönyv készült. Többen készségesen ellátták az interjúkészítőt alapító okiratokkal, az egyesület egyéb hivatalos papírjaival. Volt, aki a szervezeti változások kapcsán emlegette, hogy már átvezették a cégbíróságon a bejegyzést. Alapvetően tájékozottak és naprakészek voltak tehát a szervezetek vezetői a szervezet formális működésének szabályozási kérdéseiben. Sokan még arról is beszámoltak, hogy sajnos túl gyakran kell menni a távolabbi városban lévő cégbíróságra, mert minden pályázatban feltételként szabják a friss dokumentumok mellékelését.

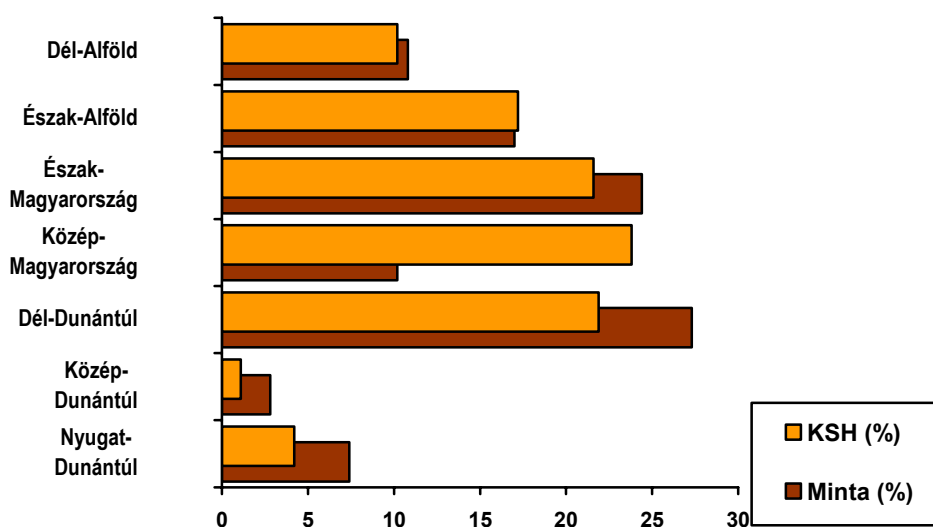
Az 1999-es ifjúsági szervezetkutatás eredményeivel összhangban, itt is nagy szórás mutatkozik az egyes szervezetek nagysága, taglétszáma között. Vannak 4-5 fővel működő egyesületek, de volt olyan interjúalany is, aki 200 fős tagságról számolt be. Többen megjegyezték, hogy a szervezet programjait, tevékenységét tekintve a taglétszámnak csupán formális jelentősége van, könnyen meg is növelhetnék, ha éppen arra volna szükség. Az egyesületek nagy része húszfősnél kisebb, mintegy harmaduknak van ennél több tagja. Általában arról számolnak be, hogy több a férfi, mint a nő az egyesületek tagjai között. Többségében roma származású tagjai vannak a szervezeteknek, bár változó mértékben egyes szervezeteknek vannak nem-roma tagja, sőt vezetői is, ahogy arról a fentiekben már esett szó.

Sok jel erősíti ugyanakkor meg a vezetők azon állítását, hogy általában sokkal szélesebb körre terjed ki a tevékenységük, mint csupán a tagságra. Talán a mezőgazdasági vállalkozási jellegű egyesületekben figyelhető meg egy kicsit nagyobb zártság, ami a közös termelésből, a tulajdonlásból szinte automatikusan következik. Ezek is nyújtanak azonban a közösség egészének és különösen is a fiataloknak egy előrehaladottabb szakaszukban támogatásokat. Kifejezetten kifele irányul a különböző segítő szervezetek munkája, mely egyesületeknek a céljuk éppen az, hogy a hátrányos helyzetű fiatalokon segítsenek.

A KVANTITATÍV KUTATÁSI SZAKASZ MÓDSZERE, MINTÁJA

A kutatás kvantitatív fázisában először a magyarországi roma ifjúsági egyesületek teljes körű összeírása volt a cél. A KSH-tól a társadalmi szervezetekre kötelező statisztikai beszámolók tevékenység-cél megjelölései alapján válogattuk ki a kutatásunk kiinduló adatbázisát. Azokat a szervezeteket gyűjtöttük össze, melyek roma és ifjúsági célok megvalósítását egyaránt vállalták ebben a hivatalos formában. Mintegy 400 szervezet nevét találtunk így a központi adatbázisban. Következő lépésben ellenőriztük ezeket a neveket-címeket, majd hozzákezdünk a kiegészítésükhöz. Olyan egyesületek kiválogatására törekedtünk, melyek deklaráltnak roma és ifjúsági területen tevékenykednek. Először is címpontosítás, és adategyeztetés végett felhívtuk a KSH által bejegyzett szervezeteket, ugyanakkor érdeklődtünk további egyesületek felől a roma szervezetek vezetőinél, a megyei önkormányzatok kisebbségi ügyekben kompetens vezetőinél.

Az elkészülő adatbázis szolgált a vizsgálat mintavételi keretével. Itt szándékosan nem a minta kifejezést használjuk, mert a kutatás során a teljes mintavételi keret lekérdezése volt a cél, igyekeztünk egy teljességre törekvő összeíráson alapuló kutatást lefolytatni. A mintavételi keret végül valamivel több, mint 400 egyesület címét tartalmazta, ebből 176-ot sikerült lekérdezni. A nagyfokú eltérés amiatt mutatkozhatott, hogy végső soron csak a személyes lekérdezés alkalmával találkoztunk a szervezet képviselőivel. Az ezt megelőző adatgyűjtés és egyeztetés telefonon zajlott és sokszor nem, vagy csak másodlagos forrásokon (önkormányzat, vagy maga a KSH adatbázis) keresztül jutottunk információhoz az egyes szervezetekről. A korábbiakban már többször említett 1999-es ifjúsági szervezetkutatás során egyébként 1500 főre becsülték a kutatók az összes magyarországi ifjúsági szervezet számát. Ha ehhez a becsült számhoz viszonyítjuk az általunk elért roma ifjúsági célú szervezetek összes számát, akkor az többé-kevésbé reális nagyságrendnek mondható. Az alábbiakban azt látjuk, hogy a megkérdezett szervezetek regionális megoszlása mennyiben tükrözi az eredeti KSH adatbázis hasonló megoszlását.

1. ábra Szervezet székhelye régiók szerint

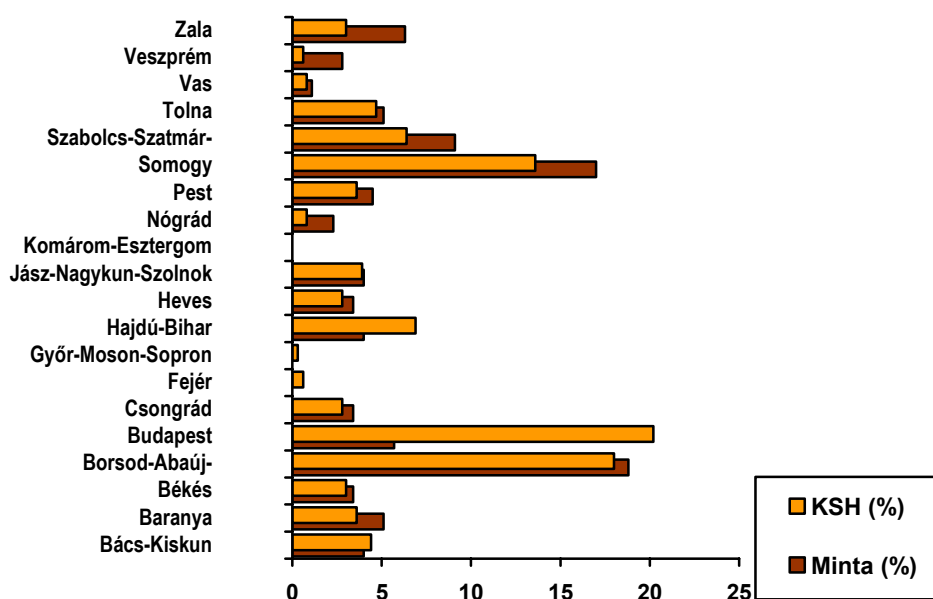
Az általunk elért szervezetek nagyjából olyan regionális megoszlásúak, mint a KSH által küldött adatbázis elemei. Az észak-magyarországi és a dél-dunántúli, valamint az észak-alföldi régiók emelkednek ki, mint amelyekben a legtöbb szervezet tevékenykedik. Mindez nagyjából megfeleltethető a roma lakosság területi megoszlásának.

Mivel a lekérdezés eredménye az eredeti címlista felét sem érte el bekértük a MIMIKRI Bt. kérdezőbiztosai által vezetett ellenőrző lapot, melyek alapján alaposabban igyekeztünk a sikertelen lekérdezés okairól, típusairól. Az ellenőrző lapot előzőleg azért kértük, mert a szervezetek nehéz elérhetősége miatt a háromszori megkeresést tartották a kutatók megfelelőnek. A sikertelen kérdőívek száma összesen **229 db**, mely a következőképpen oszlik meg:

- Nem ifjúsági vagy roma a szervezet **28 db**.
- Tartósan (a kvantitatív fázis lekérdezésének ideje alatt) nem elérhető **4 db**.
- Háromszori megkeresésre sem sikeres **7 db**.
- Teljesen más szervezet működik a címen (pl: polgárőrség) **4db**.
- Ismeretlen, nem létezett, nem létezik **47 db**.
- Megszűnt oka meghalt/elköltözött és/vagy megszűnt a vezetője **27 db**.
- Nem működik (vagy felszámolás alatt) **10 db**.
- Téves **4 db** (pl: más megyében működik; üres telek)
- Teljes átfedés a sikerteleneknél **9 db** (2 kivétellel mert ott sikerült lekérdezni).

Mindez összesen: **140 db**, amihez hozzáadódnak az eredeti címlistában egyébként található átfedések is (**89 db**). (Megjegyzés: ez a szám megoszluk a sikeres és a sikertelen kérdőívek között, van ahol a címen megjelölt más-más nevű szervezet egy és ugyanaz és több esetben egy címen 3 szervezet is meg volt jelölve.)

Az 1. és 2. ábrán is látható leglényegesebb eltérés, hogy a mi általunk elért szervezetek aránya Budapesten lényegesen kevesebb, mint ahogy azt a KSH adatbázisában szereplő szervezetek területi eloszlása valószínűsítene.

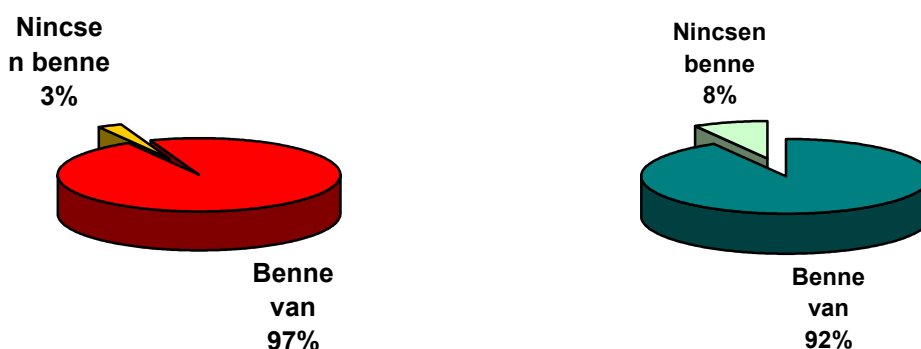

2. ábra Szervezet székhelye településtípus szerint

Ezt a szembeszökő különbséget két oldalról is megközelíthetjük. Egyfelől, éppen a budapesti civil életre lehet inkább jellemző a fluktuáció, nagyfokú változékonyság, ami nem kedvez az óhatatlanul korábbról származó adatbázisok alapján végzett munkának. Másik oldalról, elképzelhető, hogy a kérdezők éppen a budapesti területen voltak kevésbé a helyzet magaslatán. Az instrukció szerint egyébként legalább háromszor meg kellett kísérelniük a szervezet felkutatását. Ugyanígy a főváros kisebb súlyát igazolja vissza a településtípusonkénti megoszlása a szervezeteknek. Itt azt találjuk, hogy a ténylegesen elérték között felül vannak reprezentálva a községben lévők. Érdekes, hogy a nagyobb városokban és a fővárosban kevesebb, míg a kisebb településeken több arányaiban a megtalált szervezetek száma.

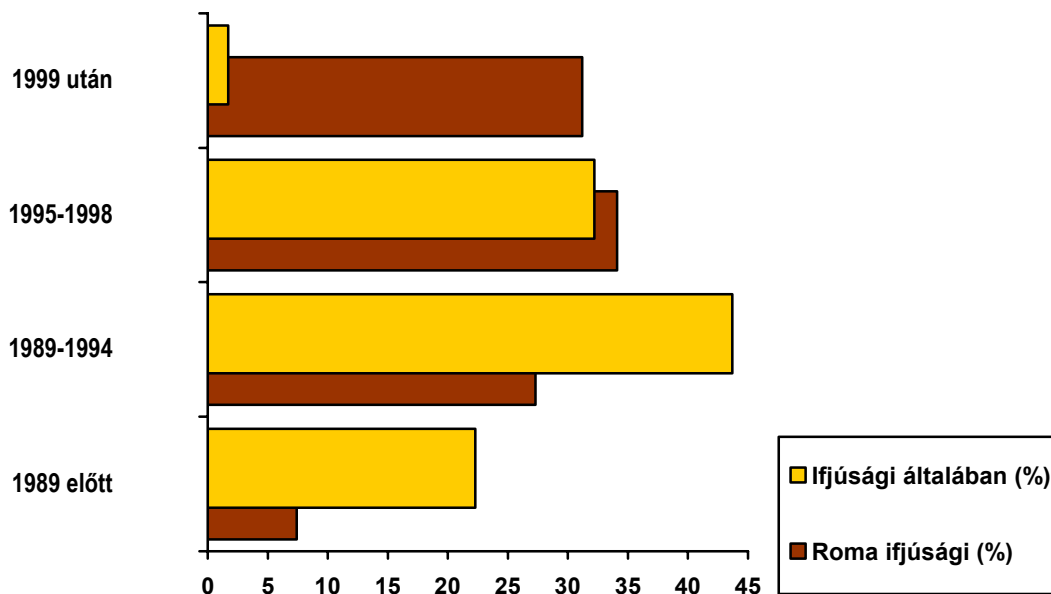
A SZERVEZETEK MEGALAPÍTÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI

A vizsgálat célja a roma ifjúsági szervezetek helyzetének, körülményeinek feltárása volt, ám kutatóként sem könnyű meghatározni, hogy melyik civil szervezetet nevezhetjük *roma* és *ifjúsági* szervezetnek. Két megközelítés is kínálkozik. Egyrészt a programjaiból kiindulva vizsgálhatjuk, hogy a szervezet roma fiatalokért folytatja-e tevékenységét. A másik szempont a szervezetek tagsága lehet. De talán legfontosabb a szervezetek öndefiníciója. A jelen kutatásba került szervezetek mindegyike vállalta a roma és ifjúsági célok képviselését, hiszen ez a kérdőív felvételének előfeltétele volt. Ezt a vállalást minősíti és egyúttal alá is támasztja, hogy a szervezetek szinte mindegyike alapszabályában rögzítette ezeket a célokat. A szervezetek 92 százalékánál deklarált követelmény volt az ifjúsági céllal való működés. Az egyesületeket minősíti, hogy közülük minden negyedik közhasznú besorolást is elnyert, 5 százalék kiemelten közhasznú. Ez mutatja, hogy a roma ifjúsági célú szervezeteknek is sikerült külső elismerést kivívniuk, így a civil szférában intézményesülniük. A vizsgálatba került szervezetek túlnyomó része, 84 százaléka, mint egyesület definiálta önmagát.

3. ábra A szervezet önmeghatározásában **roma**, **ifjúsági** célok

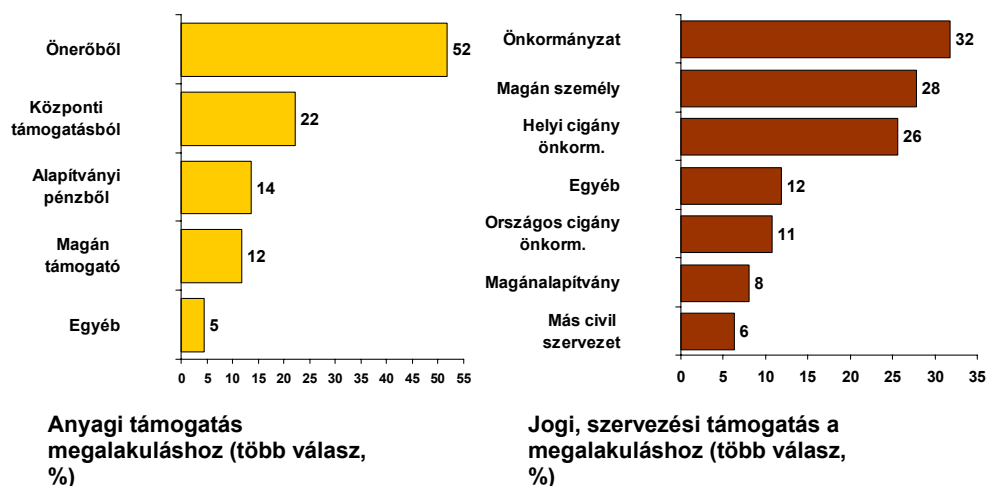
A civil szervezetek hivatalos megalakulása Magyarországon összefügg a rendszerváltozással, többek között az egyesülést szabályozó törvények 1989-es változásával. A roma szervezetek körében megfigyelhetünk azonban némi fáziskésést, ha azok alapításának évét az 1999-ben felvett általános ifjúsági mintához hasonlítjuk. Némileg kiegyenlítettebben oszlanak meg a szervezetek megalakulásai, ami tulajdonképpen annak köszönhető, hogy a roma ifjúsági célú szervezetek lemaradtak az 1989-1994 időszak civilszervezet-alakítási „boom”-járól.

4. ábra A szervezet alapításának éve

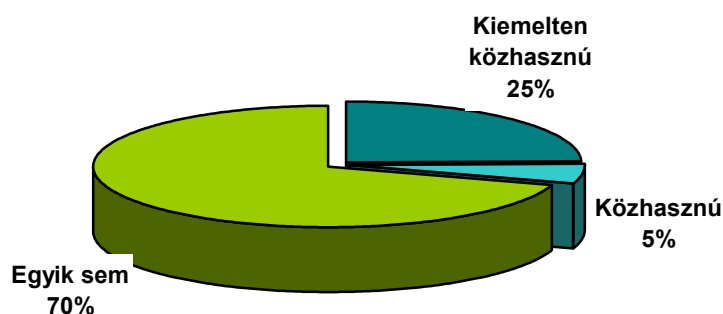
A roma ifjúsági célú szervezetek megalakulásában a bennük részt vevők saját kezdeményezése volta legmeghatározóbb, azonban emellett másoktól is kaptak adminisztrációs vagy anyagi támogatást a hivatalos megalakuláshoz. A kvalitatív kutatási szakasz interjúiból tudjuk, hogy sokszor a megalakulás motivációját is külső támogatás adta. Jogi, adminisztratív támogatást elsősorban helyi szinten, önkormányzattól, magán személytől, helyi kisebbségi önkormányzattól kaptak. Kevésbé volt jellemző az Országos Cigány Önkormányzat vagy a magánalapítványok (valószínűleg szintén országos hatókörűek), más civil szervezetek adminisztratív segítsége.

Anyagi támogatást viszont – a meghatározó önerő mellett – elsősorban központi költségvetési források jelentettek a megalakuláshoz. Ezek mellett lényeges a magánalapítványok, természetes személyek támogatása. Összességében is azt mondhatjuk azonban, hogy a megalakulás anyagi terheit (pl. cégbírósi bejegyzés) a szervezet alapítói állták túlnyomó részben.

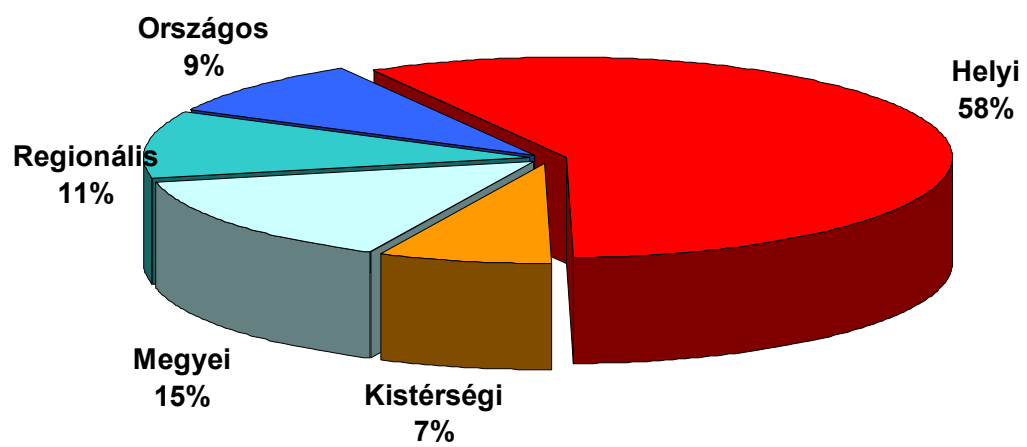
5. ábra Támogatás az alapításhoz

Érdekes adat, hogy a szervezetek majd harmada valamilyen mértékben elnyerte közhasznúvá nyilvánítást. Ez egyrészt arra bizonyíték, hogy a roma ifjúsági célú szervezetek jól intézményesültek a civil szférában, jelentős részben külső elismerést vívtak ki. Másrészt igazolja azt is, hogy ezen szervezetek vezetői jól képesek élni a jogszabályi lehetőségekkel, figyelembe véve a közhasznúvá nyilvánítással járó előnyöket. A közhasznúvá nyilvánítás feltételezi a civil szféra szabályozási rendjének alapos ismeretét és aktív kezdeményezést feltételezi a szervezet részéről.

6. ábra A szervezet közhasznúsági besorolása

A megtalált szervezetek kétharmada helyi, kistérségi szinten fejti ki tevékenységét. Csak tizedüknek kifejezetten országos a működési köre.

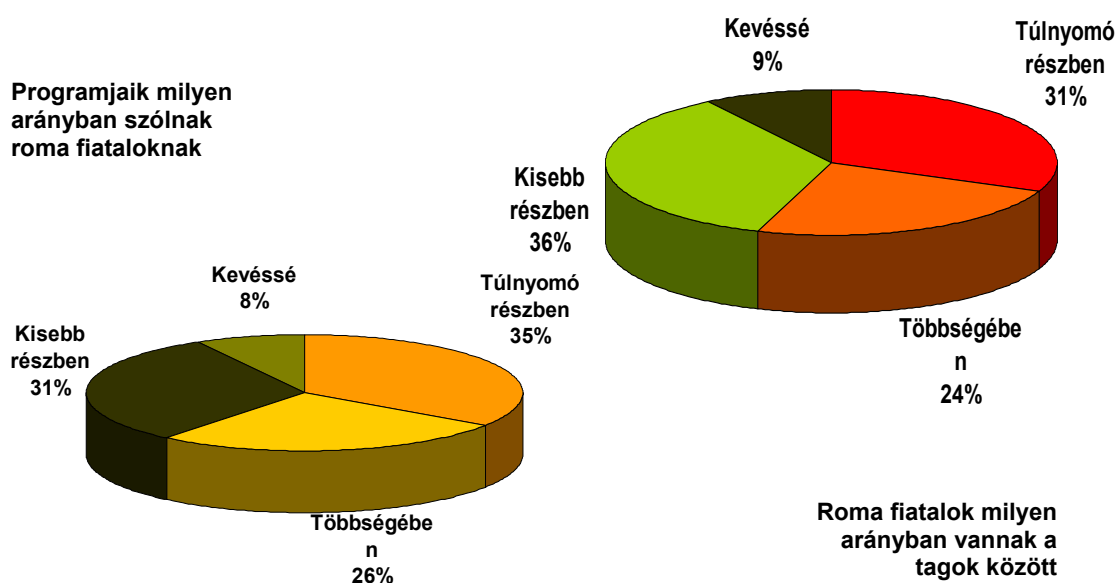

7. ábra A szervezet működési köre (milyen körben működik elsősorban a szervezet %-ban)

TEVÉKENYSÉG

Általános meghatározást adtak a szervezetek képviselői arra, hogy a tevékenységükben milyen mértékben vannak jelen a roma ifjúsági célok. A 8. ábrán azt látjuk, hogy a különböző szervezetek tevékenységében nagyon eltérő mértékben vannak jelen ezek a célok. Kevesebb, mint tizedükre jellemző, hogy ezek nem igazán jelennek meg a szervezet működésében. Egyik harmaduk tevékenységének viszont túlnyomó részét alkotják, míg másik harmaduknál csak kisebb arányban vannak jelen.

Hasonlóan széles skálán mozog a roma fiatal tagok aránya a szervezetben belül. A szervezetek több mint felénél a tagok többségükben roma fiatalok, ezen belül harmaduknál túlnyomó az arányuk. Azonban itt is megfigyelhető, hogy a szervezetek tizedében alig vannak roma fiatalok a tagok között és több mint harmaduk esetében kisebbségben vannak. Ez arra utaló fontos jelzés, hogy számos szervezetben a roma ifjúsági célokat nem maguk a roma fiatalok valósítják meg.

8. ábra A szervezet roma ifjúsági tevékenysége

A roma ifjúsági célú szervezetek, legtöbbje a jellemző célként a roma kultúra ápolását, a hagyományőrzést nevezte meg céljai között. Emellett nagy gyakorisággal említették a kisebbségvédelmet általában, mint szervezeti célt. Természetesen a kisebbségi helyzetből következik a roma kultúra megőrzésének elsöprő mértékű említése, ami kiemelkedik az 1999-es általános ifjúsági szervezetkutatás hasonló céljaival összehasonlítva is. A hagyományőrzéstől megkülönböztettük az összevont kategóriákban a kifejezetten művészeti tevékenységet, amit harmadikként említettek. Hasonlóan jellemzőnek tekinthetjük a család- és gyermekvédelmet, a gazdasági tevékenységet is. Ez utóbbiról érdemes megjegyezni, hogy nem tipikus civilszervezeti cél, és szoros összefüggésben lehet a roma fiatalok nehéz társadalmi-gazdasági körülményeivel. A középmezőnyben szerepelt az említések gyakorisága alapján a sport és érdekképviselési, valamint az oktatási célú tevékenység. Ezek közül kiemelésre érdemes mind a sport, mind az oktatás viszonylag alacsonyabb említési aránya. A

sport kevésbé jelenik meg a roma szervezeteknél, mint a többségi szervezeteknél. Az oktatás esetében, annak általánosan elismert kiemelt fontosságához képest viszonylag szerényebb az említések száma. Bár lényegesen kisebb arányban, de megjelenik a roma ifjúsági célú szervezeteknél a női jogok védelme és az általános közösségi célok.

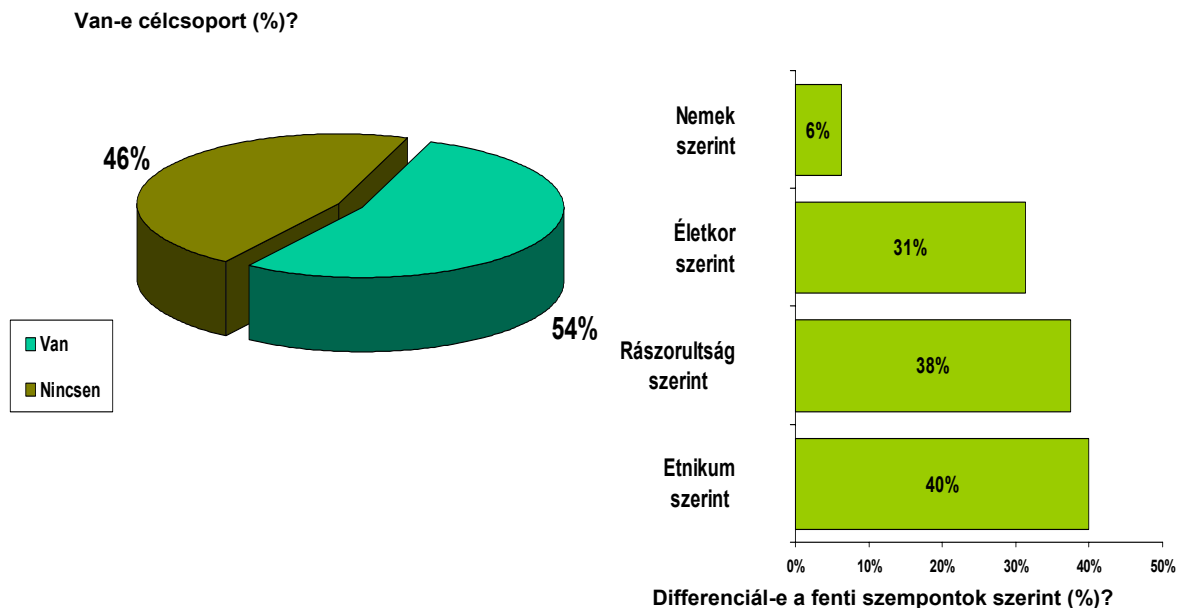
1. táblázat A szervezetre jellemző tevékenység (összevont kategóriák, több válaszlehetőség)

Tevékenység	Roma 2003 (gyakoriság)	Roma 2003 (említés %a)	Ifjúsági általában (%)
Cigány kultúra és hagyomány ápolása	148	84,1	46*
Kisebbségvédelem	123	69,9	
Művészeti tevékenység	117	66,5	
Család-, gyermek- és ifjúságvédelem	111	63,1	
Gazdasági tevékenység (közhasznú, munkanélküli)	103	58,5	
Sport	92	52,3	81,6
Érdekképviselés, önszervezés	82	46,6	23,5
Oktatási támogatás	66	37,5	
Szabadidős tevékenység, klubok	64	36,4	
Női jogok védelme	44	25	
Közösség- és településfejlesztés, polgári körök	27	15,3	

* Kulturális programok szervezése általában

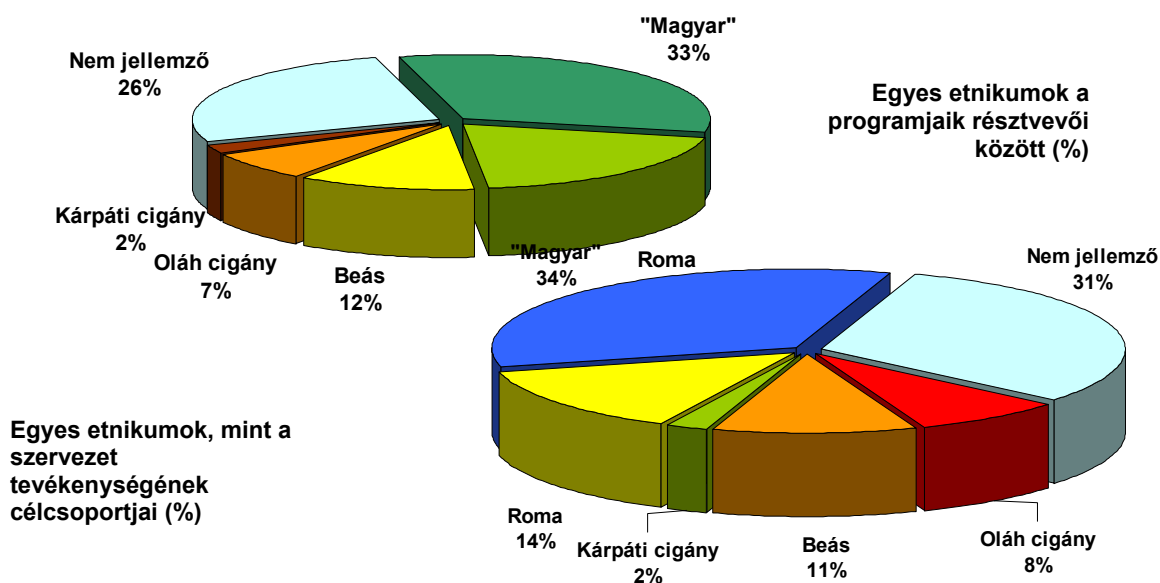
Kiválasztott speciális célcsoport

A kutatásunk során kíváncsiak voltunk arra is, hogy van-e a roma ifjúsági célokat vállaló szervezetek programjaik tervezésében kifejezetten meghatározott célcsoportok. Az ilyen típusú meghatározás természetesen nagy fokú tudatosságot és/vagy speciális profilt feltételez a szervezetek részéről. A fentiekben már láttuk, hogy mind a szervezeti célok általános meghatározásában, mind a tagságban erős heterogenitás jellemezte az általunk elért szervezeteket, jelentős részben nem csupán a roma fiatalokat kívánták elérni. Ez a sokszínűség mutatkozik a programok „közönségének” meghatározásában is. A megkérdezett szervezeteknek csupán 2/5-e nyilatkozott úgy, hogy a programjaik speciális célcsoportnak szólnak. Elsősorban etnikum és rászorultság szerint választják ki ezek a szervezetek a közönségüket, és némileg kevésbé jellemző az életkor szerinti szelekció. A fiúkat, lányokat nem különböztetik meg a megcélzandó közönségben a megkérdezett szervezetek.

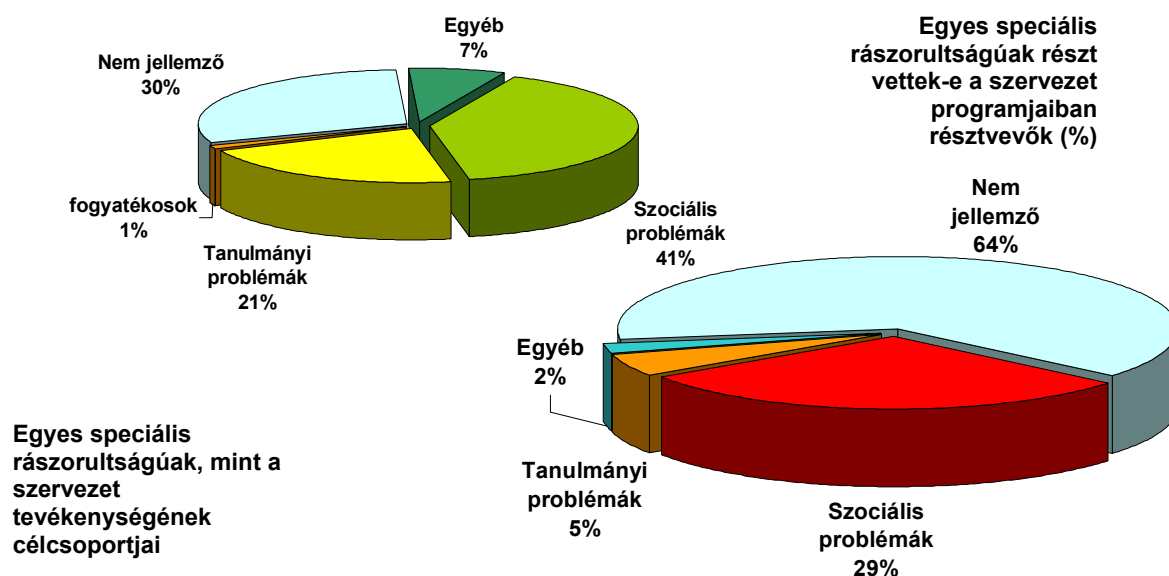
9. ábra Kiválasztott speciális célcsoportok

Talán meglepő, hogy a roma ifjúsági célú szervezetek tevékenysége, saját meghatározásuk alapján, nem korlátozódik a roma emberekre. Bár többségben a valamilyen roma etnikumot említették, de harmaduk megemlítette a „magyar”-okat is mint speciális etnikai célcsoportot. Mivel elsősorban roma szervezeteket kerestünk meg, ezek nyitottságát jelentheti mindez, illetve a „magyar” kategóriának kiterjesztő értelmezését. A szervezet által kínált programok résztvevőinek összetételéről minden szervezet nyilatkozott. E válaszok megoszlása visszaigazolja a speciális célcsoportot választók szűkebb köre által meghatározott etnikai arányokat. A különböző kisebb roma csoportok közül a Beások említésének aránya a legnagyobb, mely utal az ő kulturális önmeghatározásuk domináns voltára. A Kárpáti cigányok (Romungrók) ilyen önmeghatározása az eredmények alapján sokkal kevésbé kifejezett.

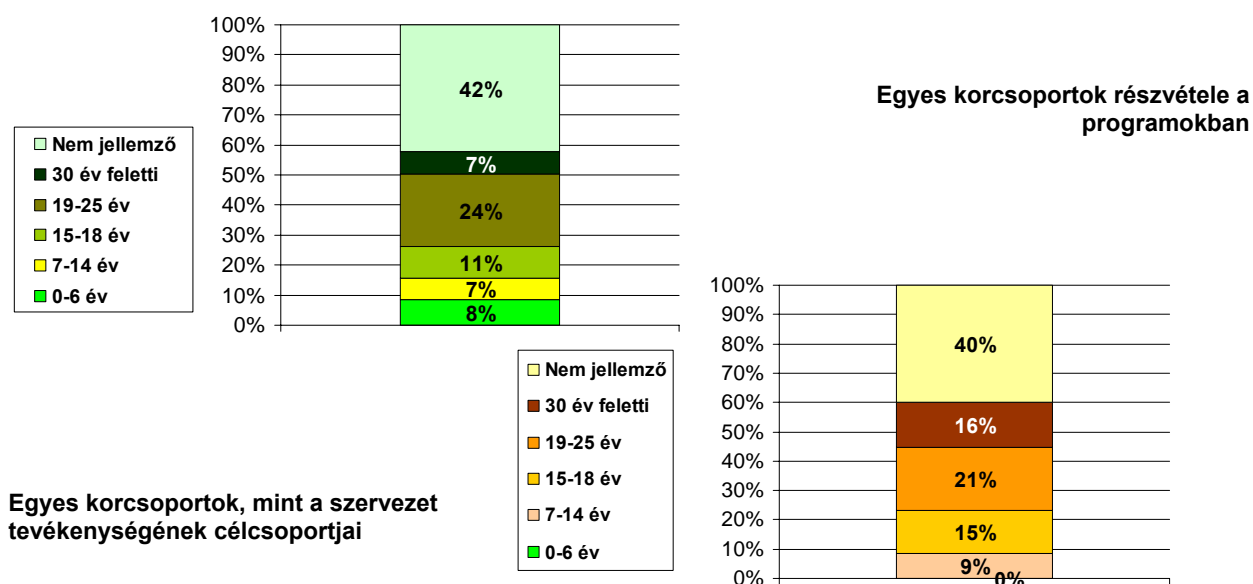
10. ábra Milyen etnikum kerül fókuszba?

A rászorultságok közül kiemelkedik a szociális hátrány, mely a legjellemzőbb kiválasztási szempont a roma ifjúsági célú szervezetek tevékenységében, úgy a meghirdetett célcsoportok (kisebb almintája) esetében, mint a programokban, tevékenységekben résztvevők arányaiban. A tanulmányi problémákat is jórészen szociális hátrányként észlelik valószínűleg a szervezetek képviselői, ezért az ezzel küzdők bár megjelennek a kiválasztott célcsoportok között, de a programok résztvevőinek azonosításában már önálló tényezőként nem szerepelnek. Mindazonáltal a szervezeteknek jelentős hányada nem egy-egy speciális rászorultságú csoportot emel ki.

11. ábra Milyen rászorultság került fókuszba?

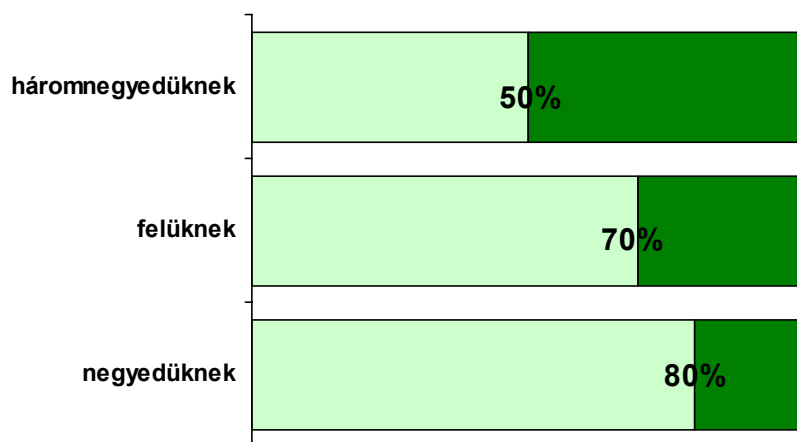
Az életkor szerinti meghatározás a legkevésbé jellemző a roma ifjúsági célú szervezetekre. Legtöbbjük (40%) nem tartja az életkort jellemzőnek a meghirdetett programok résztvevőiben. Más adatokat (pl. szervezeti tagság) is figyelembe véve, valószínűsíthető, hogy a roma ifjúsági célokat vállaló civil szervezetek nyitottak a felnőttek irányában is. Ugyanakkor a 30 éves korig terjedő korosztályok közül a 19-25 évesekre esik a legnagyobb hangsúly mind a megcélzott, mind a valójában megjelenő közönség életkori megoszlását tekintve. Legkisebb aránnyal a legfiatalabbak (általános iskolások vagy annál fiatalabbak) szerepelnek mind a megcélzottak, mind a programokban résztvevők között.

12. ábra Milyen életkor kerül fókuszba?

Programok

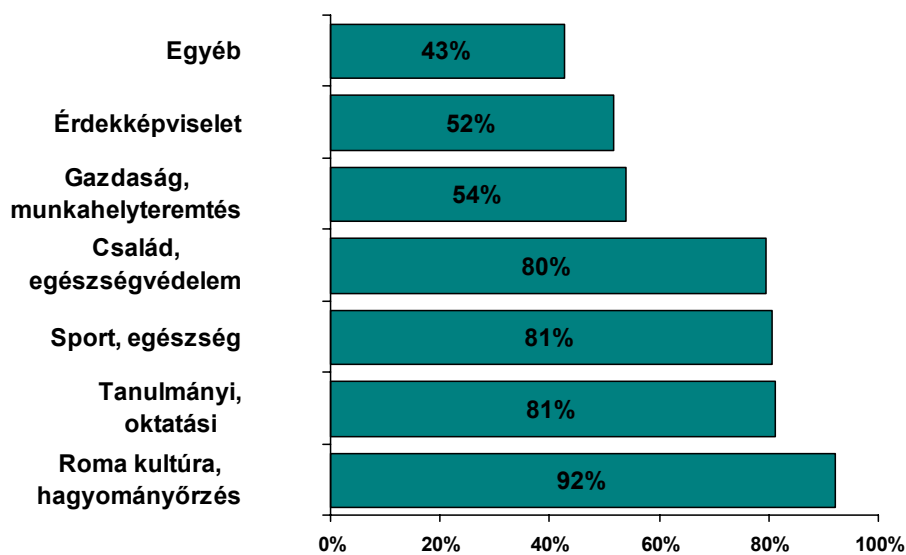
A szervezetek háromnegyedében a meghirdetett programok többsége roma fiataloknak szól, negyedüknél ez az arány túlnyomónak mondható (80% feletti). Ez az adat tovább árnyalja a szervezetekre jellemző tevékenységek körét. Látható, hogy bár viszonylag kevés szervezet nevezhető kizárólagosan roma ifjúsági célú szervezetnek, azonban a többségüknek jelentős (70% feletti) arányban roma fiataloknak szólnak a programjaik.

A roma fiataloknak hirdetett programok aránya szerint a szervezetek taglétszám-kvartilisei (% feletti arány)

13. ábra Roma fiataloknak szóló programok aránya

A valójában megvalósuló tevékenységek között is hasonló súllyal találjuk az egyes tevékenységi köröket, mint a meghirdetett tevékenységi célokban (ld. fent). Elsősorban a roma kultúra szerepel a tevékenységük fókuszában, itt az oktatási tevékenység kerül a második helyre, melyet a sport és egészségmegőrzési célú tevékenységek követnek. Ezek mellett megjelenik a Család- és egészségvédelem, a gazdasági, valamint az érdekképviselési tevékenység is. Ez alkalommal a szervezeti célokat nem önmagukban fogalmazták meg, hanem arra adtak választ, hogy a legfontosabb programjaikban mely tevékenységi célok jelentek meg. A programok szintjén nagyobb hangsúlyt kapott (így közvetve mérve) az oktatási, tanulmányi tevékenység, mint az előzőekben közvetlenül vizsgált célokban.

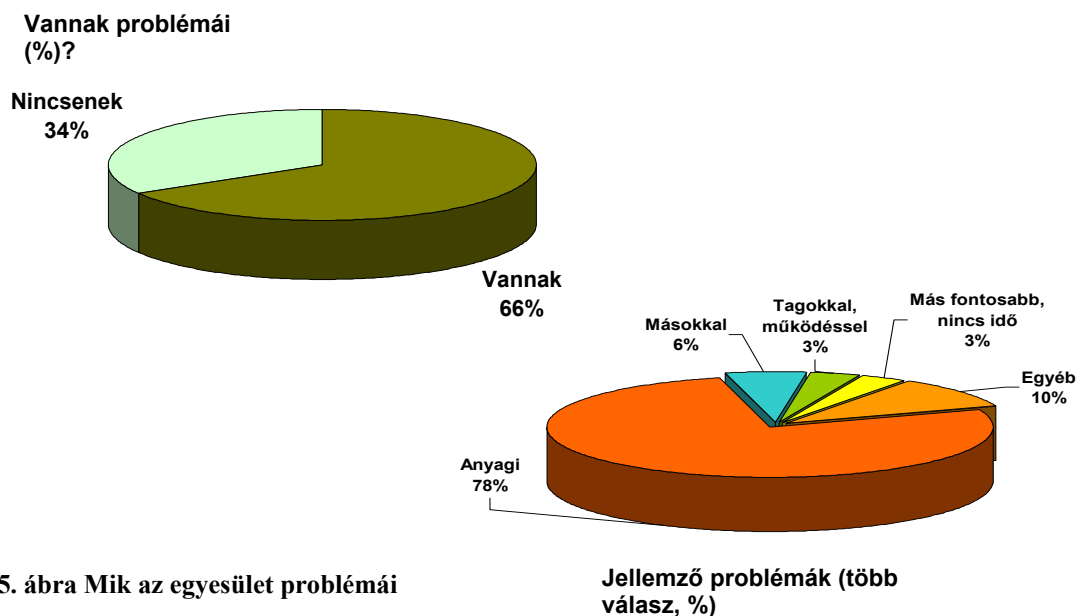

A legfontosabb programok besorolása (összevont kategóriák szerinti megoszlás szervezetenként)

14. ábra Az egyesület legfontosabb programjai

Problémák

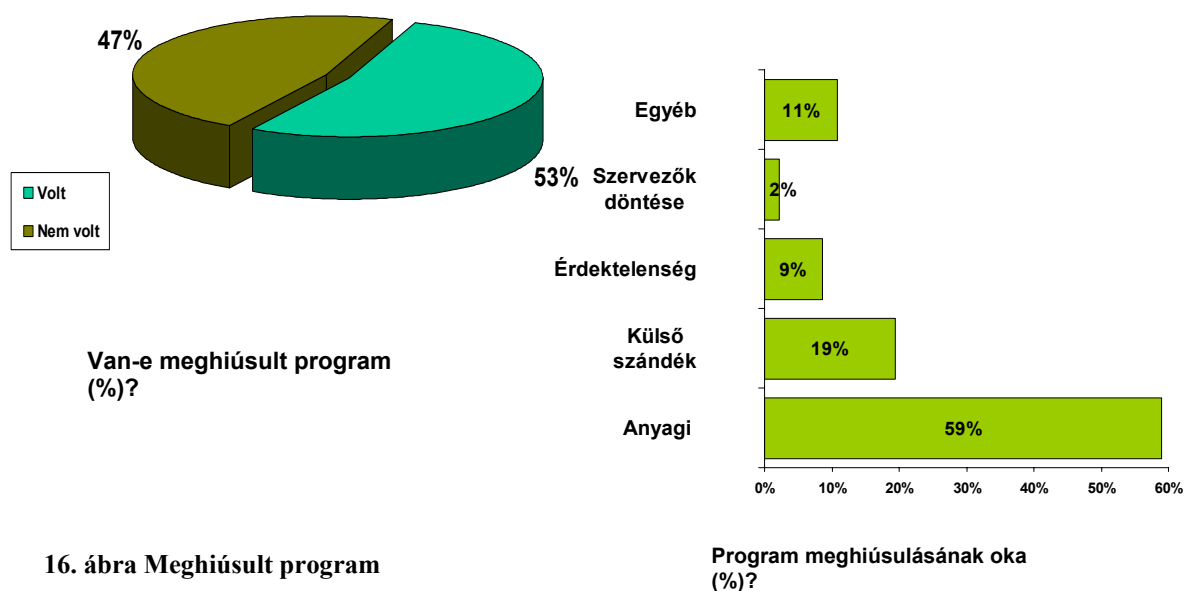
A kutatásunkban megkérdeztük azokat az okokat, amik általában a szervezeti problémákhoz vezettek, illetve közre játszottak egyes eltervezett programok megghiúsulásában. A szervezetek kétharmada beszámol problémákról a szervezet működésében. Döntő többségben (78%-ban) ezek a problémák a finanszírozást érintik, minden más kategória sokkal kisebb arányban szerepel a válaszok közt. Általában is igaz, hogy külső okokat tesznek a szervezet képviselői felelősség a szervezeti problémákban, csupán a válaszok 3%-a említ tagokkal, működéssel kapcsolatos problémákat.

15. ábra Mik az egyesület problémái

Viszonylag nagy számban, a megkérdezettek több mint felében (53%) úgy nyilatkoztak, hogy volt olyan eltervezett konkrét programjuk, ami megghiúsult. Ezeket is elsősorban az anyagi

problémákkal (59%) és más külső okkal (külső szándék, 19%) indokolják. Csak kisebb mértékben teszik felelőssé magukat a szervezőket (2%), vagy az érdektelenséget (9%). Úgy látjuk tehát, hogy a szervezeti problémák nagy mértékű külső függést mutatnak, mely alapvetően befolyásolja a működésük sikerét. Ez a függés elsősorban anyagi, finanszírozási természetű.

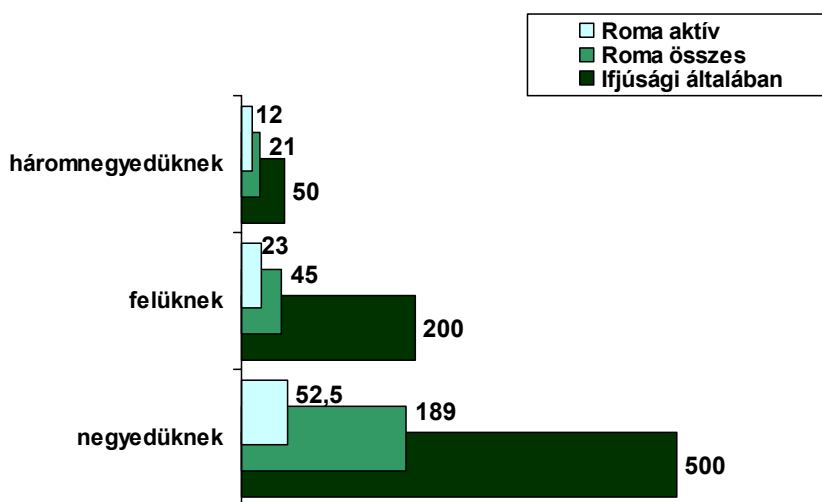

16. ábra Megíúsult program

Program megíúsulásának oka (%)?

SZERVEZETEK ÖSSZETÉTELE, MŰKÖDÉSE, TAGJAI

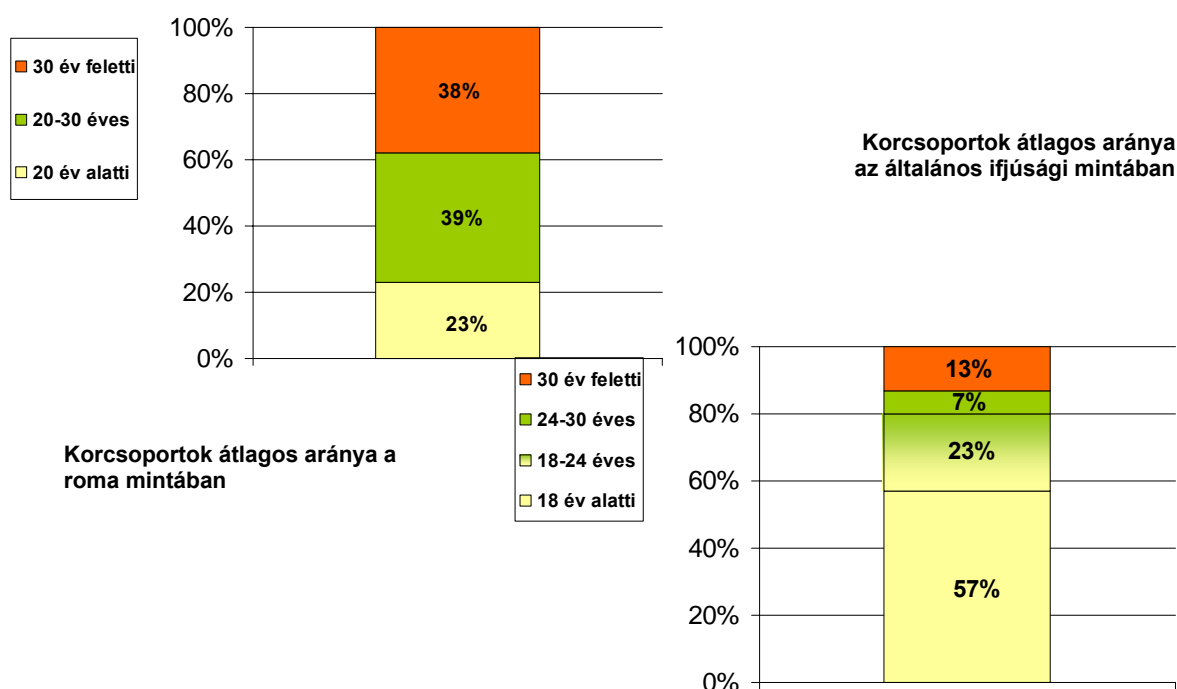
A szervezetek összetételét is több oldalról vizsgáltuk. A tagság nagyságát kétféleképpen kérdeztük meg. Az összes taglétszámon belül kíváncsiak voltunk az aktív tagok számára is. Általánosságban azt láthatjuk, hogy a roma ifjúsági célú szervezetek taglétszáma jelentősen elmarad a magyarországi ifjúsági szervezetek általános taglétszámától. Csak negyedük tömörít 200-nál több tagot a szervezetben. Ez a jelentős eltérés két okkal is magyarázható. Egyrészt a roma szervezetek helyi, kistérségi jellegével (viszonylag kevesebb az országos szervezet), valamint azzal a ténnyel is, hogy a roma ifjúsági célú szervezetek jelentős arányban nem alanyi szervezetek abban az értelemben, hogy nem roma fiatalokat tömörítenek magukba.

A különböző szervezetek taglétszáma:
 aktív és összes tag a roma mintánkban, összevetve az általános ifjúsági mintával
 (a szám minimum taglétszám)

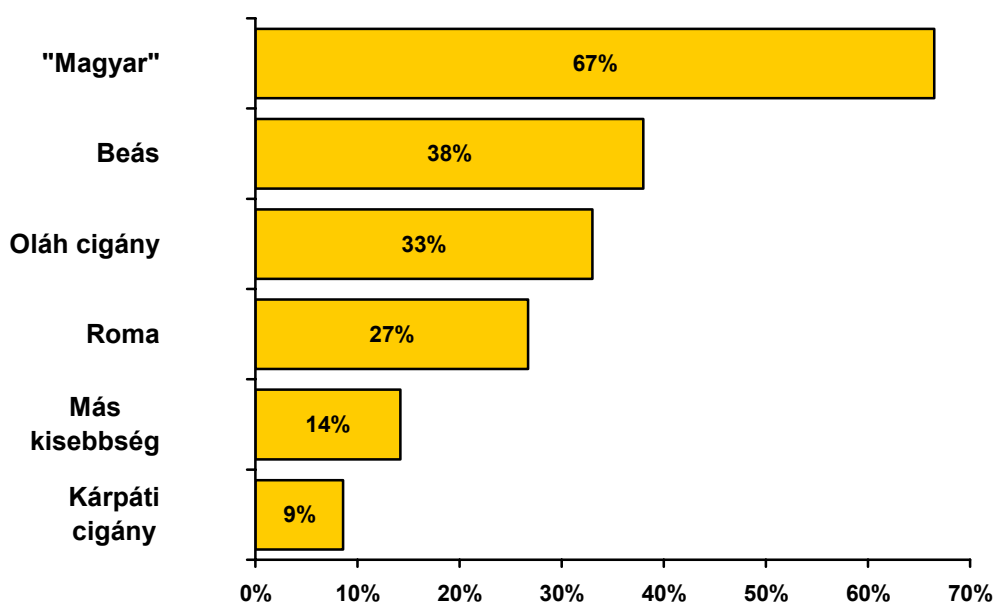
17. ábra A szervezetek taglétszáma

A tagság életkori megoszlása is igazolja a fenti megállapítást, mely szerint a roma ifjúsági célú szervezetek jelentős része nem alanyi ifjúsági szervezet. Magas, több mint egyharmadnyi a 30 év felettiek arány a szervezetek tagjai között. Ez az általános ifjúsági szervezetkutatás eredményeivel összehasonlítva is kimagasló arány. Ez az adat mutat a roma fiatalok önszerveződésének sokkal kisebb arányára az ifjúsági célú szervezetek között.

18. ábra A tagság átlagos életkori összetétele

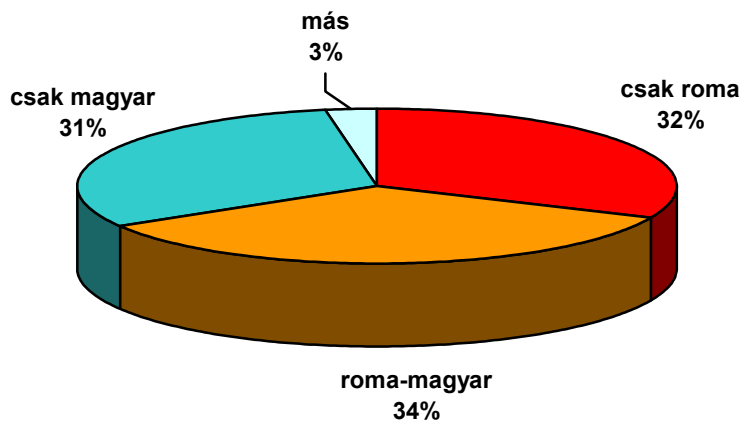
A legtöbb szervezet rendelkezik „magyar” tagokkal is. Az egyes roma csoportokon belül jellemző a beás tagok említése, melyet az oláh cigányok aránya követ. Jelentős arányban van az egyes szervezetek között olyan, mely más kisebbségi tagokkal is rendelkezik.

19. ábra Etnikai megoszlás a szervezetekben

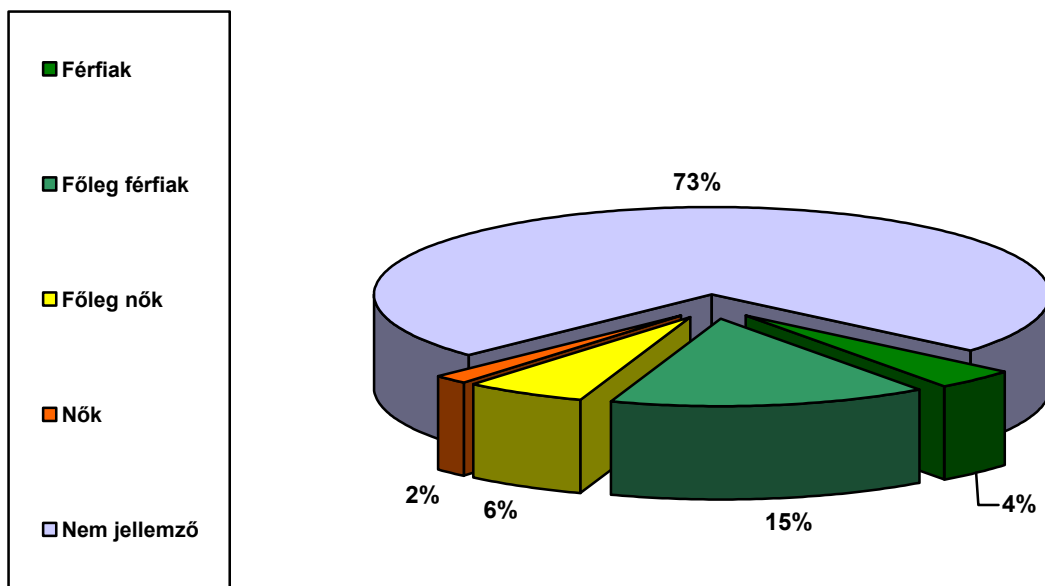
A többszörös válaszokat összevonva, olyan mutatót képeztünk, mely a roma-„magyar” arányt mutatja be az egyes szervezetekben. Így csoportosítva a megkérdezett szervezeteket, azt találjuk, hogy harmaduk kizárólag „magyar” tagokkal rendelkezik, egy másik harmaduk

csak roma tagokkal, míg szintén egyharmadnyi a vegyes, roma-„magyar” tagsággal rendelkező szervezetek aránya.

20. ábra A „magyar”-roma arány a szervezetekben

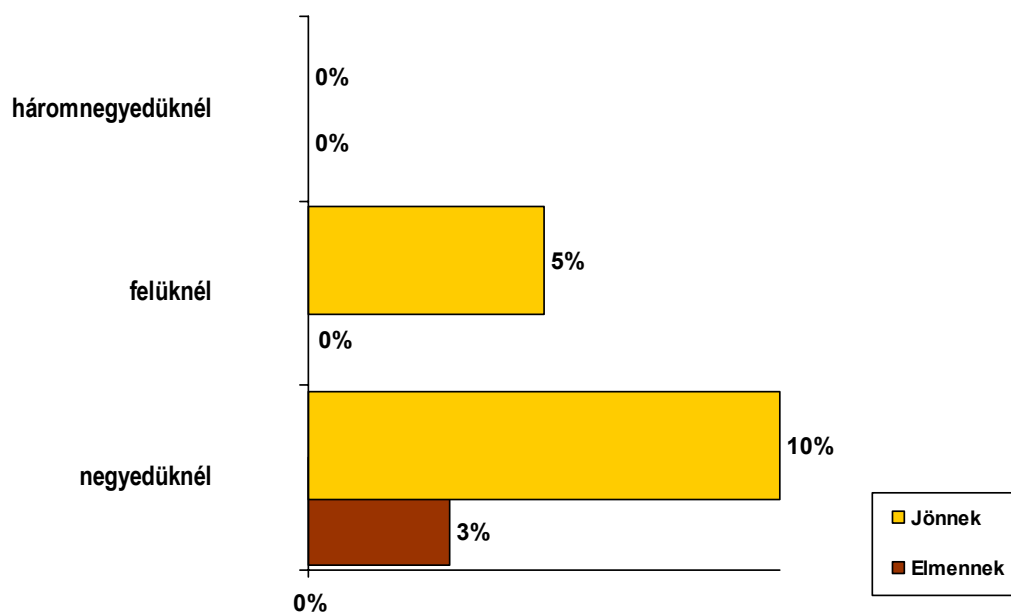
A nemi megoszlást a szervezetek háromnegyedének (73%) képviselői nem tartották jellemzőnek. A maradék egynegyednyi szervezet esetében enyhe férfi túlsúlyról számoltak be.

21. ábra Nemi megoszlás a szervezetekben

Egy újabb aspektusa a tagság összetételének, hogy az hogyan változik idővel. A legtöbb szervezet stabil tagságról számolt be, negyedükben sem új tagokról, sem a szervezetből

kilépőkről nem adtak számot. A változások pedig a létszámbeli gyarapodás irányába mutattak, a szervezetek felénél volt 5%-nál nagyobb, negyedüknél 10% feletti a tagság létszámnövekedése. Míg csak negyedük számolt be 3%-nál nagyobb elvándorlásról.

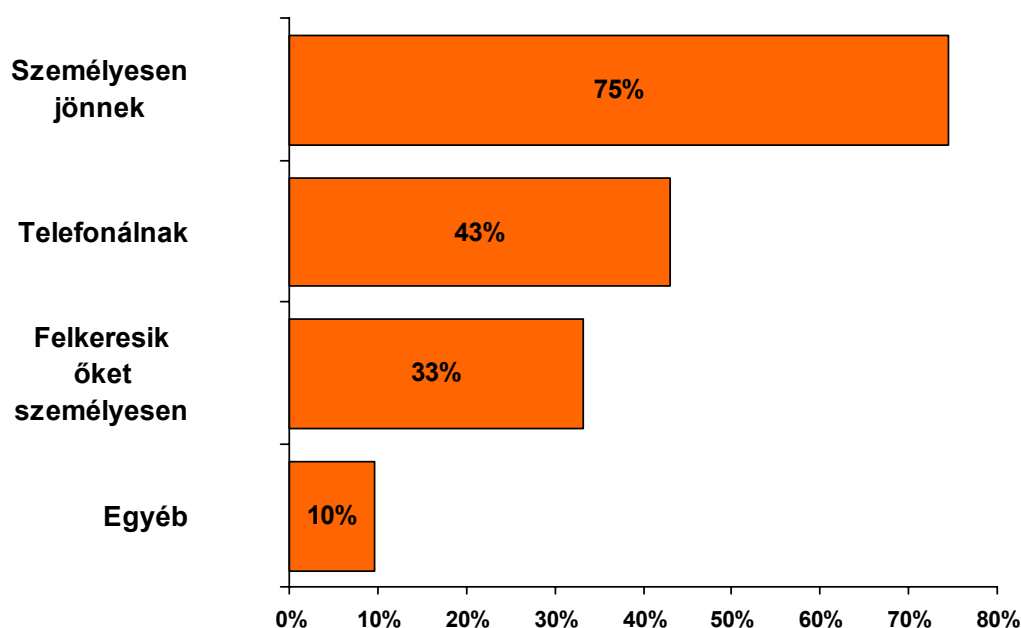
A különböző szervezetekből hányan mennek el, hány új tag csatlakozik évente (minimum %)?

22. ábra Tagság cserélődése

KOMMUNIKÁCIÓ, KAPCSOLATOK

Belső kommunikáció

A tagok személyesen találkozzát, szervezeti gyűléseket, az esetleg meglévő irodába való belátogatást nevezik meg a szervezetek túlnyomó részét, mint a belső kapcsolattartás leggyakoribb módját (75%). Kevésbé gyakran (43%) említik a tagok telefonhívásait és azt, hogy a szervezet vezetői felkeresik a tagokat személyesen (33%).

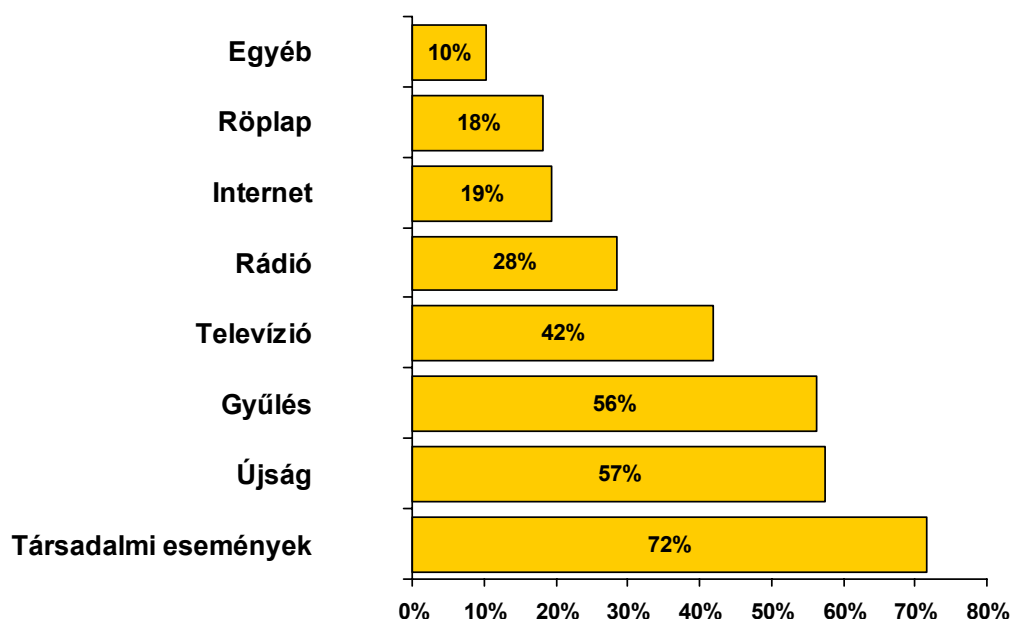

Hogyan tartják a kapcsolatot (több válasz, %),

23. ábra Kapcsolattartás a tagokkal

Nyilvánosság

A kifelé irányuló kommunikációjukban vezet a különböző társadalmi eseményeken való részvétel, a szervezetek háromnegyede (72%) él ezzel a lehetőséggel. Ehhez hasonlóan, a többség beszámol az írott sajtóban való megjelenésről és gyűlések szervezéséről is. Érdekes módon, a szervezetek több mint 2/5-e megjelenik a (helyi) televízióban is, és ennél kevesebb számban (28%) a rádióban. A szervezetek közül csak minden ötödik jelenik meg az interneten, és hasonlóan kevesen használják a rölapokat a külső kommunikációban.

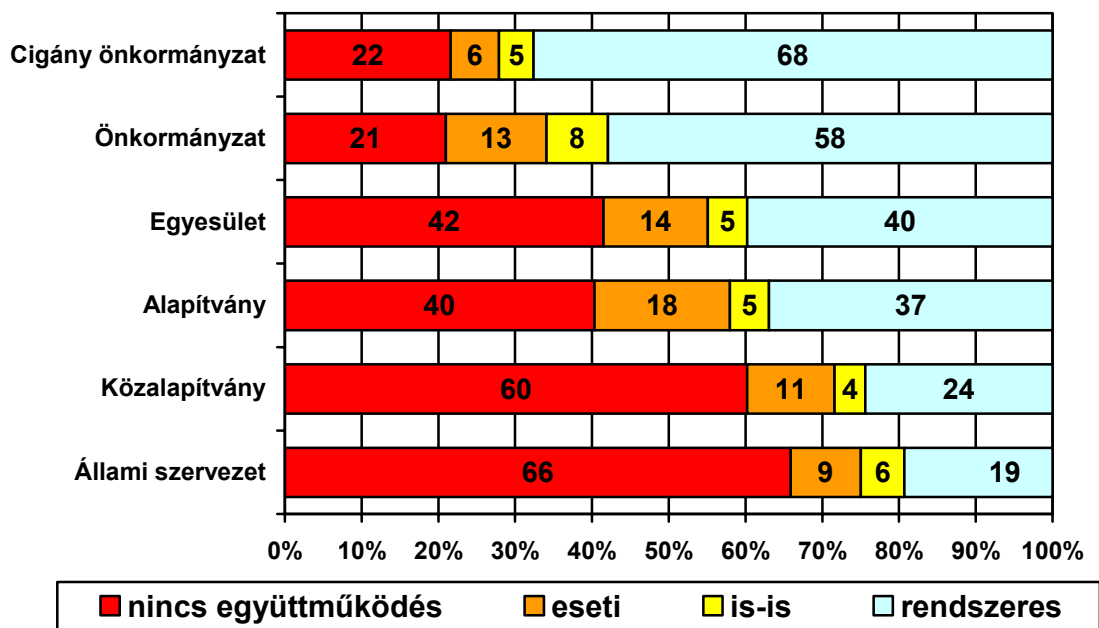

Hogyan jelennek meg a nyilvánosság előtt (több válasz, %)

24. ábra Nyilvánosság előtti megjelenés

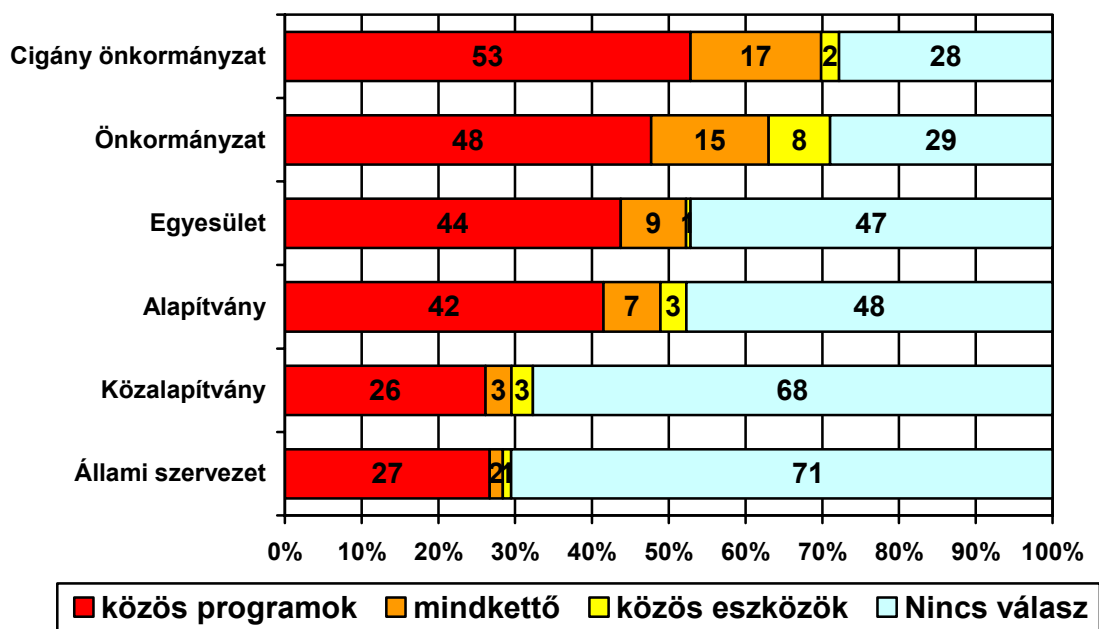
Külső kapcsolatok

A kommunikációs csatornák mellett vizsgáltuk azt is, hogy milyen külső kapcsolatokkal rendelkeznek a roma ifjúsági célú szervezetek. Vizsgáltuk egyes kiemelten fontos partnerekkel való együttműködés gyakoriságát és módját is. Azt találtuk, hogy a legintenzívebben a (helyi) cigány önkormányzattal és a települési önkormányzattal tartják a megkérdezett szervezetek a kapcsolatot. Más egyesületekkel, alapítványokkal már kevésbé rendszeres a kapcsolattartás, míg a legkevésbé (országos) állami szervezetek és közalapítványok irányában van élő kapcsolat. A kapcsolódások iránya mutatja, hogy ezek a szervezetek elsősorban a helyi és roma közéletbe kapcsolódnak, ott vannak intézményesült kapcsolataik.

25. ábra Más szervezetekkel való együttműködés, gyakoriság szerint

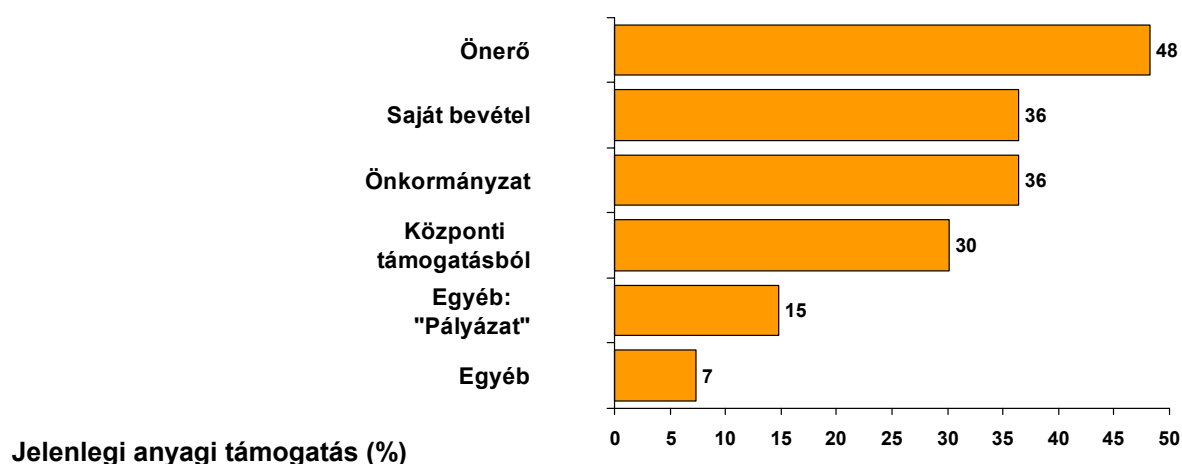
A különböző más intézményekkel elsősorban közös programokat szerveznek ezek a szervezetek, kevésbé jellemző a közös infrastruktúra. Leginkább még a helyi kisebbségi és települési önkormányzattal való együttműködést jellemzi a közös infrastruktúra használata.

26. ábra Más szervezetekkel való együttműködés, formája szerint

SZERVEZETEK FINANSZÍROZÁSA, INFRASTRUKTÚRÁJA

A szervezetek finanszírozásához egyrészt a források megnevezése felől közelítettünk. A legtöbb szervezetben az önerő jelenik meg, mint anyagi támasz. Érdekes tény, hogy ehhez felzárkózik a saját bevétel is, mely a szervezetek harmadának valamilyen szolgáltató, vállalkozói tevékenységére utal. A külső források közül a legfontosabb a helyi (esetleg roma) önkormányzat, melyet szintén a válaszadók több mint egyharmada jelölt a működése anyagi támogatójaként. Némileg a helyi forrásoktól lemaradva kerül említésre, ám még mindig a roma ifjúsági célú szervezetek majd harmadánál a központi állami forrás. A saját és állami forrásokhoz képest lényegesen kevesebben említenek egyéb pályázati forrást, ami meglepő, hiszen a magánalapítványok is aktívaknak tűnnek a roma célok támogatásában.

27. ábra Támogatás jelenlegi működéshez

Fontos kiegészítés látható az alábbi táblázat első sorában. Mely a források részletezése előtt az egyes szervezetek éves költségvetésének megoszlását mutatja. Az adatok tanulsága szerint van olyan szervezet, melynek nincsen egyáltalán költségvetése, míg a legnagyobb költségvetésű 216 millió forintból gazdálkodik évente.

Következő lépésben a források pusztá felsorolásán túl láthatjuk, hogy részletesebb bontásban hogyan nyilatkoznak a roma ifjúsági szervezetek az általuk elért finanszírozási lehetőségek forrásáról, és hogy milyen ezek volumenének megoszlása a különböző szervezetek között. A táblázat adatai megerősítik, hogy a leggyakoribb bevételi forrás a tagdíj, mely a szervezetek 2/5-ére jellemző bevétel. Ám az is kitűnik, hogy ez a forrás természetesen volumenében nem nagy, a tagdíjat szedő szervezetek felénél nem haladja meg a 25 ezer forintot éves szinten.

Emellett az önkormányzatoktól érkeznek második leggyakrabban költségvetési bevételek. Ezek volumene még mindig viszonylag szerénynek mondható, az ilyen támogatást kapó szervezetek felénél nem haladja meg a 150 ezer forintot. A központi pályázati és közalapítványi támogatást szintén a szervezetek harmada nevezi meg éves költségvetésének bevételi oldalán. A központi forrásokból kapott támogatások nagyobbak, mint a helyi önkormányzati támogatásoké. A közalapítványi pályázaton elnyert éves támogatások az ilyen bevétellel rendelkező szervezetek felében ugyan még így is egymillió forint alatt maradnak, ám lényegesen meghaladják mind a helyi, mind a központi állami források volumenét. Ahogy azt a fenti, általánosabb megközelítésben is láttuk a magánalapítványok csupán a szervezetek

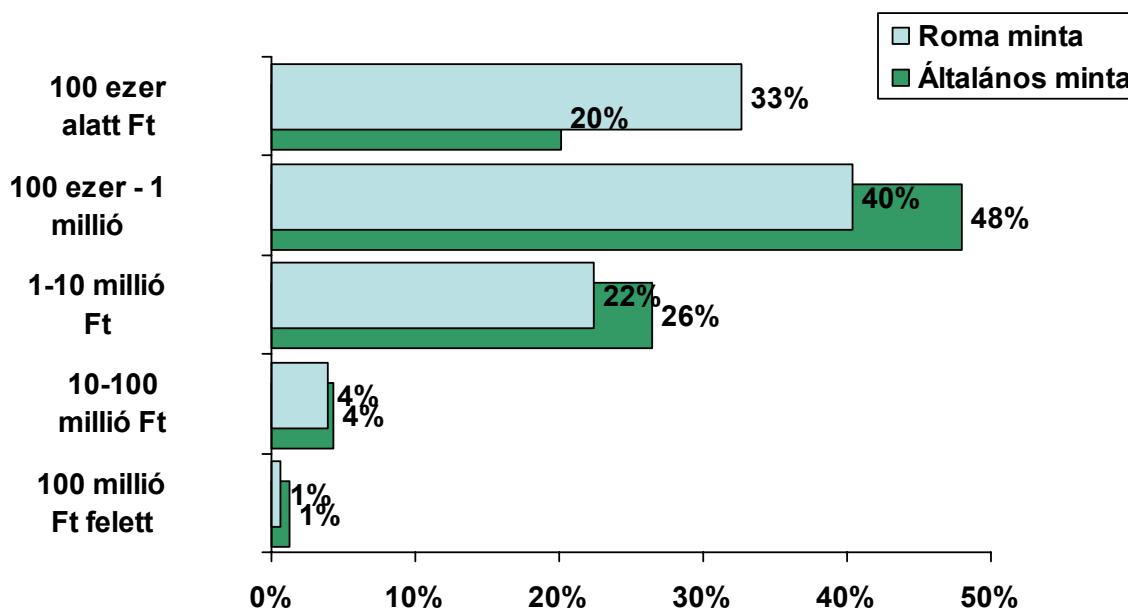
nyolcada számára jelentenek finánciális támaszt, nagyságrendjűkben a központi állami és közalapítványi források közötti összeggel, az ilyen támogatást kapó szervezetek felénél 500 ezer forint alatt maradtak e támogatások. A saját bevételek további bontásban jelennek meg a részletesen megnevezett források között, úgy mint gazdasági tevékenységből, adományból, az adó 1%-ából keletkezett bevételek. Ezek közül volumenében a gazdasági tevékenység emelkedik ki, melyből a szervezetek fele több mint 800 ezer forintot könyvelhet el évente. A hitel és a külföldi forrás egyedi esetekben fordul csupán el, az előbbi volumenében sem nagy, míg az utóbbi maximuma 25 millió forint is lehet.

	<i>N</i>	<i>Válaszadó Minimum 25% 50% 75% Maximum k (%)</i>					
Éves költségvetés	156	100	0	75,000	350,000	1,300,000	216,000,000
Tagdíj	69	44	-	12,000	25,000	55,000	500,000
Önkormányzat	59	38	-	50,000	150,000	350,000	7,000,000
Központi pályázat	58	37	-	140,000	300,000	700,000	14,000,000
Közalapítvány	53	34	-	250,000	900,000	2,000,000	50,000,000
Magán alapítvány	18	12	-	150,000	500,000	950,000	5,000,000
Gazdasági tevékenységből	15	10	-	50,000	800,000	1,950,000	12,000,000
Adomány	21	13	-	50,000	100,000	200,000	670,000
Az adó 1%-a	5	3	-	10,000	120,000	175,000	200,000
Hitel	5	3	13,000	20,000	50,000	3,500,000	7,000,000
Külföldi forrás	6	4	180,000	350,000	1,000,000	7,000,000	25,000,000
Egyéb	34	22	-	150,000	600,000	2,250,000	30,000,000

28. ábra Bevételek, források

A bevételek alapján össze tudjuk vetni a roma ifjúsági célú szervezetek 2003-as adatait az 1999-es általános ifjúsági szervezetkutatás hasonló adataival. Azt látjuk, hogy a négyévnvi

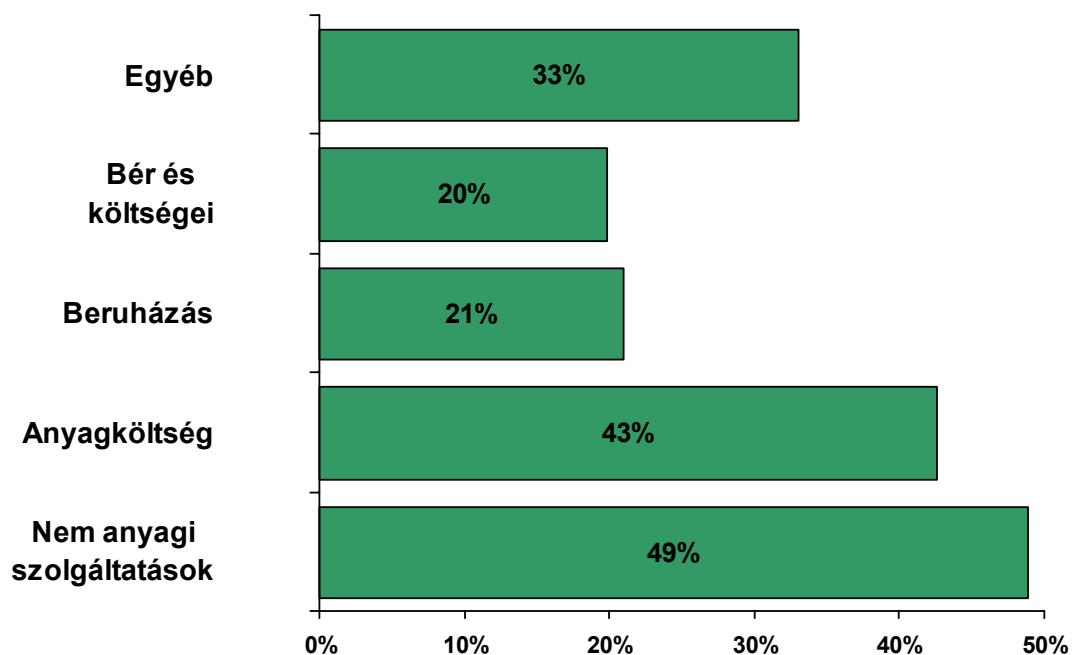
pénzromlást nem számolva, nominális értéken is jelentősen kisebb pénzből gazdálkodnak a roma ifjúsági szervezetek mint a több ifjúsági szervezet. Különösen jellemző az egészen kis (100 ezer Ft alatti) és a közepes (100 ezer – 1 millió Ft) költségvetésű szervezetek arányainak eltolódása, a roma ifjúsági szervezeteknél az előbbiek aránya lényegesen nagyobb, az utóbbiaké viszont kisebb, mint általában az ifjúsági szervezetek között.

Mekkora az éves költségvetésük?

29. ábra Bevételek: roma és általános minta

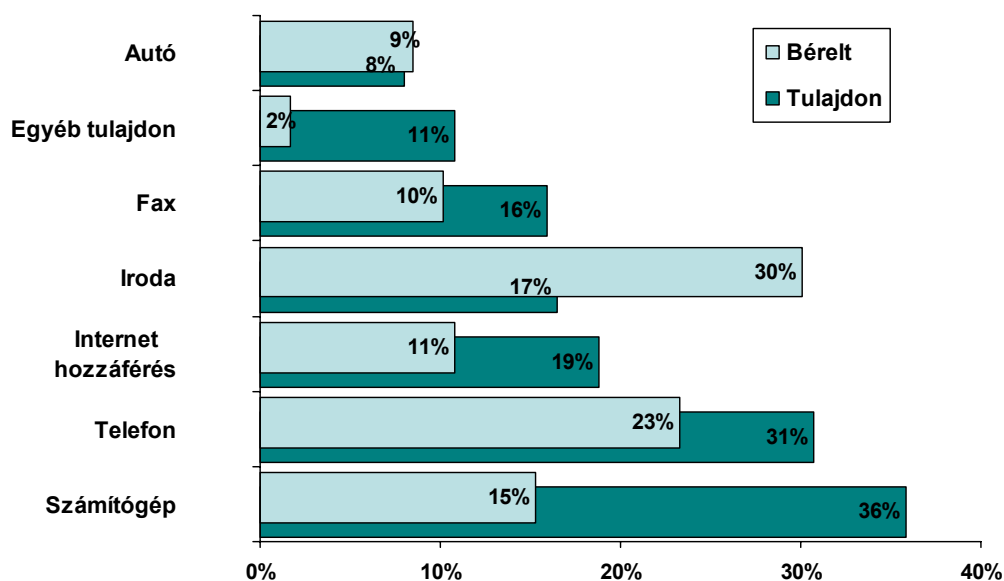
A bevételek mellett a kiadások elemzése is fontos. Látható, hogy a beruházási és bér jellegű költségek lényegesen kisebb arányban jelennek meg, mint az anyagköltségek és a szolgáltatásokra fordított eszközök. Összefoglalóan talán az fogalmazhatjuk meg, hogy a szervezetek önmagukra (akár bérekben akár eszközökben) kevesebbet tudnak fordítani, működésükben külső szervezetek által nyújtott szolgáltatásokra vannak utalva.

Mire költik az anyagi erőforrásaikat?

30. ábra Kiadások

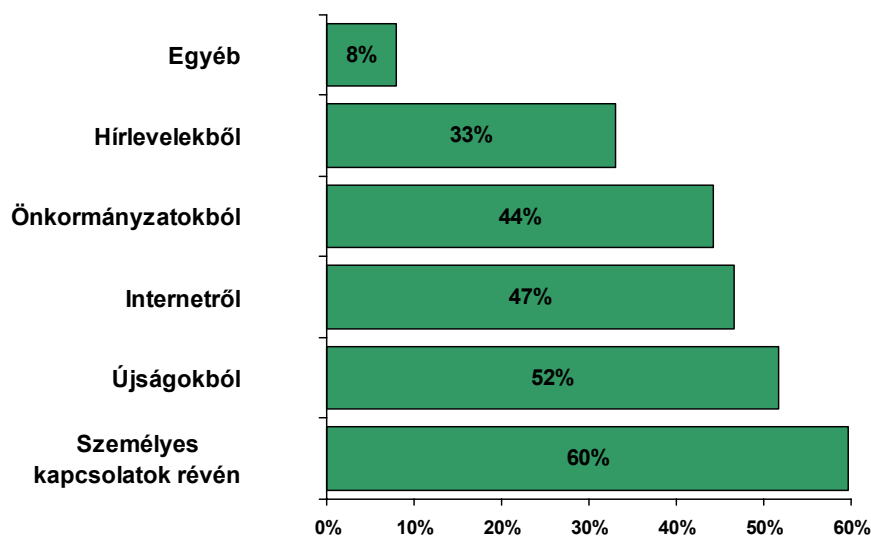
Ha a kiadások területén láttuk, hogy a szervezetek önmagukra viszonylag kevesebb erőforrást tudnak fordítani, akkor a szervezeti infrastruktúra elemzésében is azt látjuk, hogy szűkösek a lehetőségeik. Irodahelyiséget harmaduk bérel, további hatoduknak tulajdonában van, ami annyit összegezve azt jelenti, hogy felüknek egyáltalán nincsen irodája. A viszonylag szerény infrastrukturális ellátottságon belül a telefon és a számítógép ellátottság mondható jobbnak, melyek bérelt vagy saját tulajdonú formában a szervezetek felénél szintén megtalálhatók. Lényegesen alacsonyabb az internet-eléréssel és a faxokkal való ellátottság.

A szervezet saját tulajdonában van, bérel (több válasz, %)

31. ábra Szervezeti tulajdon, bérlet

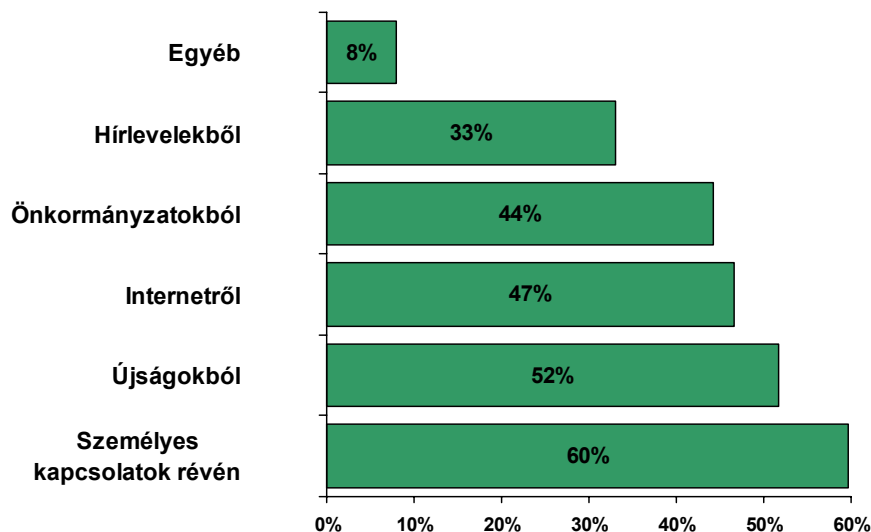
A források felkutatására vonatkozó kiegészítő adat, hogy a szervezetekhez honnan jutnak el a pályázati információk. A terület kevésbé intézményesített voltát tükrözi, hogy leggyakrabban, a szervezetek kétharmadában a személyes kapcsolatok szolgálnak hírvivőül. A különböző hírforrások között felértékelődik az internet, amit azonban így sem említ a szervezetek több mint fele.

Honnan értesül a forrásokról (több válasz, %)?

32. ábra Honnan értesülnek pályázatokról

A roma ifjúsági célú szervezeteknek jellemzően nincsenek köztartozásaik, ami a pontos, szabályszerű működés egyik indikátora.

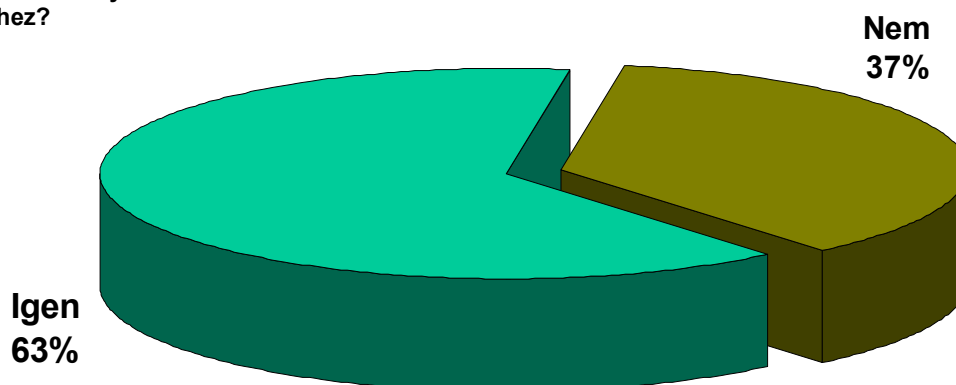

Honnan értesül a forrásokról (több válasz, %)?

33. ábra Van-e köztartozása a szervezetnek?

A szervezet formális működésének másik mutatója (a köztartozások mellett) a jogi, adminisztratív szakemberek igénybe vételének aránya. Ezen a területen is viszonylag jó összkép mutatkozik, hiszen a szervezetek kétharmada ilyen típusú szakértői segítségre is támaszkodik.

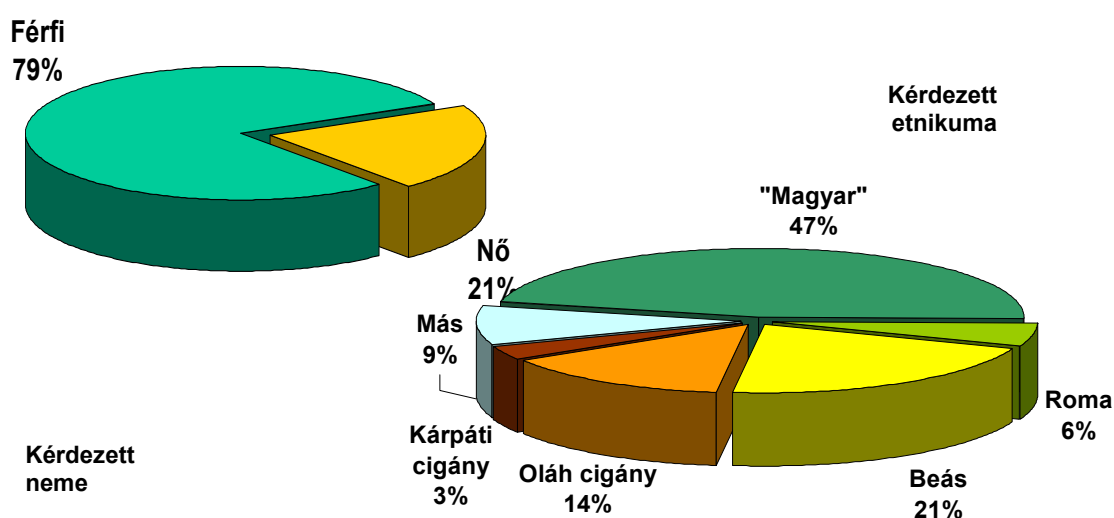
Vesznek-e igénybe adminisztratív, jogi segítséget a szabályszerű működéshez?

34. ábra Kapnak-e adminisztratív, jogi segítséget a működésükhöz?

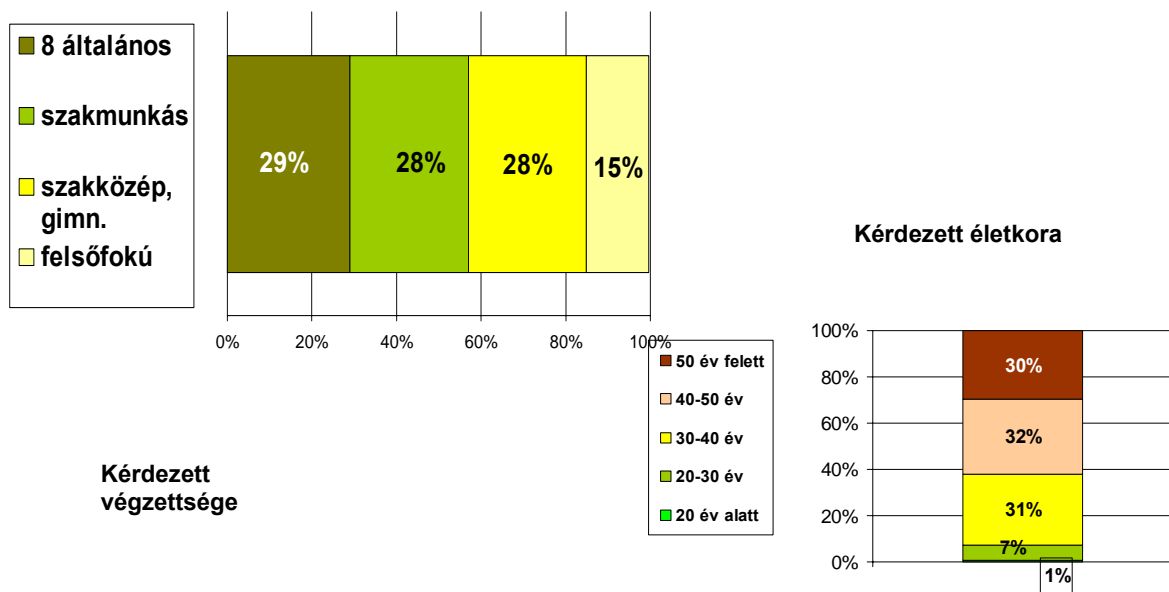
A SZERVEZET KÉPVISELŐJÉNEK SZEMÉLYE

A szervezet vezetőjének a személye több szempontból is érdekes lehet a roma ifjúsági szervezetek elemzésében. Egyrészt ezek a személyek valószínűleg a helyi (vagy regionális, országos) közélet aktív szereplői, ők mutatnak mintát a társaiknak, ők jelenítik meg a szélesebb közönségnek a roma ifjúsági ügyeket. Első megközelítésben azt látjuk, hogy a roma ifjúsági szervezetek képviselői túlnyomó részben férfiak, majdnem fele arányban vannak a magukat nem romának vallók. Itt is látható a magukat beás és kisebbségi részben az oláh cigánynak besorolók nagyobb aránya, a kárpáti cigány és az általános roma önmeghatározás még együttesen is kevesebb az előbbieknél.

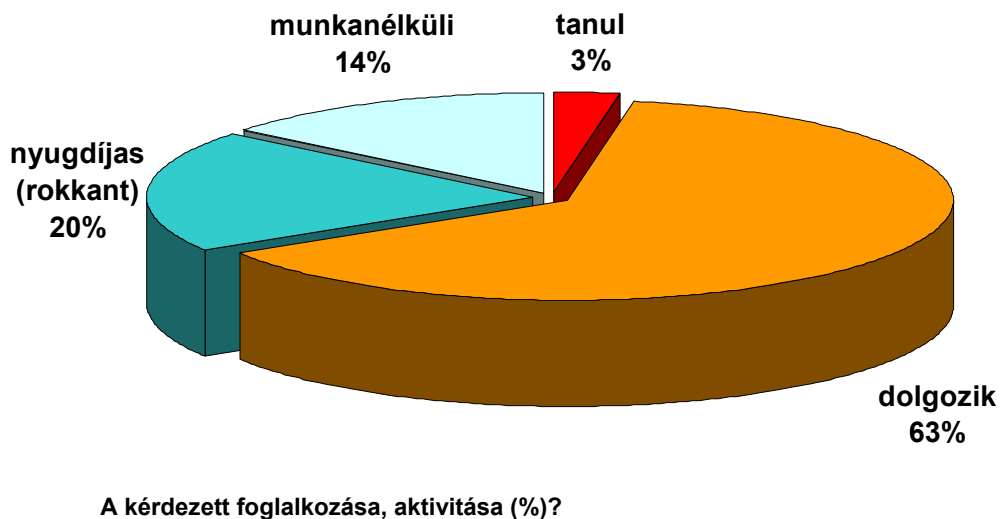
35. ábra Képviselő neme és kora

A roma ifjúsági szervezetek vezetői között közel 2/5-nyi a közép- vagy felsőfokú végzettségű, és nagyjából egyharmadnyi az általános iskolát végzett. Ez arra utal, hogy végzettségük alapján többé-kevésbé kiemelkednek ezek a vezetők a roma ifjúsági közegből. A vezetők életkora visszaigazolja azt a tényt, hogy a legtöbb roma ifjúsági célú szervezet nem alanyi ifjúsági szervezet, tagjai, vezetői nem feltétlenül a roma fiatalok közül kerülnek ki.

36. ábra Képviselő végzettsége, életkora

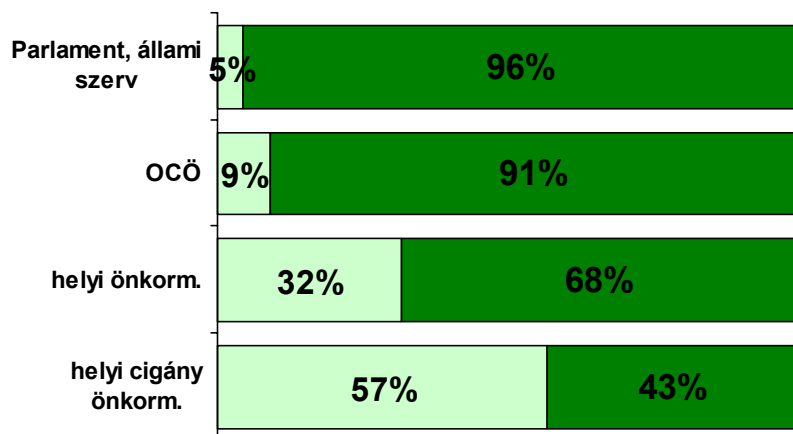
Egy általános aktivitási kérdésre adott válaszok alapján látszik, hogy az aktív, dolgozó vezetők vannak túlsúlyban a roma ifjúsági célú szervezetekben. Ifjúsági szervezetekhez mérten kevés viszont a tanulók pusztán 3%-os aránya. Mindösszesen a vezetők harmada számol be arról, hogy munkaerőpiaci értelemben inaktív.

37. ábra Képviselő jelenleg mit csinál?

A vezetők testületi tagsága azt is mutatja, hogy sokszor személyükben is kapcsolatot jelentenek ezek a vezetők a helyi ill. országos intézmények irányába, legyenek azok speciális roma, vagy általában önkormányzati-állami intézmények. A legerősebb személyes szál a helyi

cigány önkormányzatokhoz köti a roma ifjúsági célú szervezeteket, mely több mint a felükre jellemző. Harmaduk a helyi önkormányzathoz is kötődik a vezetők személyén keresztül. Ennél lényegesen kisebb, 10%-nál is kisebb az országos szervezetekhez kapcsolódás.

A kérdezett tagja-e különböző testületeknek (%)?

38. ábra Kérdezett testületi tagsága